

1156. møte, 28. november 2012

10 Rettslige spørsmål

10.3 Den europeiske pakten om regions- eller minoritetsspråk –
b. Ekspertkomiteens femte rapport vedrørende Norge

Sak til behandling i GR-Js møte 20. november 2012

I samsvar med paktens artikkel 16 paragraf 3 avgir ekspertkomiteen for Den europeiske pakten om regions- og minoritetsspråk sin femte rapport om anvendelsen av pakten i Norge til Europarådets ministerkomité. Rapporten inneholder forslag til anbefalinger fra Ministerkomiteen til Norge. Den norske regjering har fått mulighet til å gi sine kommentarer til innholdet, i samsvar med paktens artikkel 16 paragraf 3.

Den europeiske pakten om regions- og minoritetsspråk fastsetter en kontrollordning med henblikk på å evaluere hvordan en part anvender pakten, for om nødvendig å gi anbefalinger om forbedring av partens lovgivning, politikk og praksis. Det sentrale elementet i denne framgangsmåten er ekspertkomiteen opprettet ved paktens artikkel 17. Komiteens hovedformål er å avgjøre rapport til Ministerkomiteen om sin evaluering av en parts oppfyllelse av sine forpliktelser, undersøke den faktiske situasjonen med hensyn til regions- eller minoritetsspråk i staten samt eventuelt oppmuntre parten til gradvis å øke omfanget av sine forpliktelser.

For å lette dette arbeidet har Ministerkomiteen, i samsvar med artikkel 15 paragraf 1, fastsatt en ramme for periodiske rapporter som partene må framlegge for Generalsekretæren. Rapportene skal offentliggjøres av staten. I henhold til denne rammen skal staten redegjøre for den konkrete gjennomføringen av pakten og den generelle politikken for språkene som er beskyttet i henhold til del II. Staten skal også redegjøre for alle tiltak som er truffet i forbindelse med gjennomføringen av bestemmelsene valgt for hvert språk som er beskyttet i henhold til paktens del III. Komiteens første oppgave er derfor å gjennomgå opplysningene i den periodiske rapporten for alle de relevante regions- eller minoritetsspråkene på vedkommende stats territorium.

Komiteens rolle er å evaluere gjeldende lover og forskrifter og faktisk praksis i hver enkelt stat med hensyn til regions- eller minoritetsspråk. Komiteens arbeidsmetoder er utarbeidet deretter. Komiteen innhenter opplysninger fra de respektive myndigheter samt fra uavhengige kilder i staten for å få en mest mulig korrekt oversikt over den faktiske språksituasjonen. Etter at komiteen har foretatt en foreløpig gjennomgang av den

---

¹ Dette dokumentet er klassifisert som begrenset på utstedelsesdatoen. I samsvar med stedfortredernes beslutning (CM/Del/Dec(2001)765/10.4) vil det bli frigitt når det er blitt gjennomgått av Ministerkomiteen.

periodiske rapporten, stiller den eventuelt et antall spørsmål til hver enkelt berørt part om saker den finner uklare eller utilstrekkelig opplyst i selve rapporten. Denne skriftlige framgangsmåten følges normalt opp av et besøk på stedet fra en delegasjon fra komiteen i den aktuelle staten. Under dette besøket møter delegasjonen organer og foreninger som arbeider med bruken av de aktuelle språkene, og rådfører seg med myndighetene om saker den er blitt gjort oppmerksom på. Denne informasjonsinnhentingprosessen er utformet slik at ekspertkomiteen skal være i stand til mer effektivt å evaluere anvendelsen av pakten i den aktuelle staten.

Når denne prosessen er avsluttet, vedtar ekspertkomiteen sin egen rapport. Denne rapporten framlegges for Ministerkomiteen sammen med forslag til anbefalinger som Ministerkomiteen kan velge å framsette for parten.

INNHold

Kapittel 1 – Bakgrunnsinformasjon	4
1.1. Norges ratifikasjon av pakten.....	4
1.2. Ekspertkomiteens arbeid	4
1.3. Presentasjon av situasjonen for regions- eller minoritetsspråk i Norge: Oppdatering	4
1.4. Særlige spørsmål i forbindelse med evalueringen av rapporten	6
Kapittel 2. Ekspertkomiteens konklusjoner med hensyn til hvordan statens myndigheter har reagert på anbefalingene fra Ministerkomiteen (RecChL(2010)2)	7
Kapittel 3 – Ekspertkomiteens evaluering med hensyn til paktens del II og III.....	9
3.1. Evaluering med hensyn til paktens del II	9
3.2. Evaluering med hensyn til paktens del III.....	30
Kapittel 4 – Funn og forslag til anbefalinger	42
4.1. Ekspertkomiteens funn i femte overvåkingsperiode	42
4.2. Forslag til anbefalinger på grunnlag av resultatene fra femte overvåkingsperiode	43
Vedlegg I: Ratifikasjonsdokument.....	45
Vedlegg II: Kommentarer fra norske myndigheter	46

Kapittel 1 – Bakgrunnsinformasjon

1.1. Norges ratifikasjon av pakten

1. Norge undertegnet Den europeiske pakten om regions- og minoritetsspråk (heretter kalt pakten) 5. november 1992 og deponerte sitt ratifikasjonsdokument 10. november 1993. Pakten trådte i kraft i Norge 1. mars 1998.
2. I henhold til paktens artikkel 15.1 skal medlemsstatene hvert tredje år avgi en rapport i en form fastsatt av Ministerkomiteen. Norske myndigheter skulle etter planen framlegge sin femte periodiske rapport for Europarådets generalsekretær 1. juli 2011, og man presenterte den 2. januar 2012. Rapporten er offentliggjort.

1.2. Ekspertkomiteens arbeid

3. Denne femte evalueringsrapporten bygger på opplysninger som ekspertkomiteen har hentet fra Norges femte periodiske rapport og fått i intervjuer med representanter for regions- eller minoritetsspråkene i Norge og norske myndigheter under besøket på stedet, som fant sted mellom 16. og 18. april 2012. Under besøket på stedet hadde en delegasjon fra ekspertkomiteen møter med kvenske, nordsamiske, lulesamiske, sørsamiske, romanispråklige, romanesspråklige og finske NGO-er. Delegasjonen fikk ikke anledning til å treffe representanter for skoltesamisk. I samsvar med paktens artikkel 16 paragraf 2 mottok ekspertkomiteen også flere kommentarer fra organer og foreninger som er lovlig etablert i Norge.
4. Den foreliggende rapporten fokuserer på de tiltakene norske myndigheter har truffet som svar på ekspertkomiteens og Ministerkomiteens anbefalinger fra fjerde overvåkingsperiode. Denne rapporten retter også søkelyset mot nye saker som ekspertkomiteen finner særlig viktige i forbindelse med denne femte overvåkingsperioden.
5. Den foreliggende rapporten inneholder detaljerte observasjoner som norske myndigheter oppfordres til å ta hensyn til når de utformer sin politikk for regions- eller minoritetsspråk. På grunnlag av disse detaljerte observasjonene har ekspertkomiteen også i henhold til paktens artikkel 16 paragraf 4 utarbeidet en liste med generelle forslag som forberedelse til et femte sett av anbefalinger fra Ministerkomiteen til Norge. Den foreliggende rapporten gjenspeiler den politikken, lovgivningen og praksisen som rådet da besøket på stedet fant sted. Endringer som måtte ha funnet sted etter det, vil bli tatt hensyn til i ekspertkomiteens neste rapport om Norge.
6. Den foreliggende rapporten ble vedtatt av ekspertkomiteen 19. juni 2012.

1.3. Presentasjon av situasjonen for regions- eller minoritetsspråk i Norge: Oppdatering

7. Språkene på Norges territorium som er beskyttet i henhold til pakten, er de samiske språkene (nord-, sør-, lule- og øst-/skoltesamisk), kvensk og de to ikke-territoriale språkene romani og romanes. Ekspertkomiteen viser til de aktuelle avsnittene i første og andre

evalueringsrapport for en generell presentasjon av situasjonen for disse språkene i Norge (jf. ECRML (2001) 6 nr. 7-17 og ECRML (2003) 2 nr. 9-21).

8. I den femte periodiske rapporten nevner norske myndigheter at det har vært fremmet ønske fra de finsktalendes side om at finsk må bli beskyttet i henhold til paktens del II. Ifølge myndighetene er spørsmålet til vurdering i Fornyings-, administrasjons- og kirkedepartementet. Ekspertkomiteen ser fram til å motta informasjon om dette i neste periodiske rapport.

9. Som allerede nevnt i den tredje evalueringsrapporten om Norge og gjentatt i den fjerde evalueringsrapporten er det viktig å ha pålitelige data om hvor mange det er som bruker regions- eller minoritetsspråkene, og hvordan de fordeler seg geografisk. Norske myndigheter gir bare grove anslag over antall personer som snakker regions- eller minoritetsspråk i Norge. Grunnen til det er motviljen mot å registrere personer på etnisk grunnlag. Når det gjelder samiske språk, nevner norske myndigheter imidlertid at "Fornyings-, administrasjons- og kirkedepartementet, Kunnskapsdepartementet og Sametinget [...] våren 2011 [har] tatt initiativ til en større språkundersøkelse som kartlegger språksituasjonen på individnivå i den samiske befolkningen". Rapporten er ennå ikke offentliggjort.

10. I den femte periodiske rapporten nevner myndighetene at "det [også] har [...] vært tale om å finne en tilnærming for å få fram et bedre datagrunnlag når det gjelder kvener/norskfinner, uten at det så langt har avtegnet seg en løsning med hensyn til hvordan arbeidet kunne legges opp. Kvenlandsforbundet påpekte i høringen om rapporten at de ønsker kartlegging av språksituasjonen for finsk og kvensk på individnivå, men de ønsker ikke en registrering på etnisk grunnlag. Myndighetenes vurdering er at en slik kartlegging vil være svært utfordrende metodisk."

11. Når det gjelder pitesamisk, et språk som regnes for å være utdødd (femte periodiske rapport), nevner myndighetene de aktivitetene som har vært gjennomført med sikte på å revitalisere språket:

- "Pitesamisk Senter Duoddara Ráffe arbeider for å revitalisere pitesamisk språk og kultur. Senteret ble i 2010 tildelt midler fra Fornyings-, administrasjons- og kirkedepartementet for å drive informasjon[s-] og kursvirksomhet om pitesamisk språk og kultur."
- "Árran lulesamisk senter er [av] Sametinget tildelt ansvar for pitesamisk museumsvirksomhet. Fornyings-, administrasjons- og kirkedepartementet har gitt Árran lulesamisk senter midler til et treårig prosjekt som avsluttes i 2012. Prosjektet har som mål å bidra til å bevare, synliggjøre og revitalisere bruk av samiske stedsnavn i pitesamisk område."

12. Ekspertkomiteen oppfordrer norske myndigheter til å videreføre sitt arbeid med å utarbeide mer pålitelige data om bruken av språkene, særlig kvensk, i samarbeid med dem som snakker språkene.

1.4. Særlige spørsmål i forbindelse med evalueringen av rapporten

Kvensk

13. Ekspertkomiteen har fått opplyst at til tross for de tiltakene myndighetene har truffet siden forrige overvåkingsperiode, er situasjonen for kvensk fortsatt svært prekær. Ekspertkomiteen konstaterer at standardiseringsprosessen er i gang, og oppfordrer myndighetene til å videreføre innsatsen. Det er imidlertid behov for tiltak for å fremme språket i mellomtiden, slik som å iverksette undervisning i kvensk i skolen, i voksenopplæring og styrking av språkets stilling i kringkasting og litteratur. Det bør særlig legges vekt på å styrke språkets stilling innenfor utdanningssystemet.

Status for lulesamisk og sørsamisk

14. Sameloven definerer forvaltningsområdet for samisk språk som et område der konsentrasjonen av samisktalende berettiger særlige tiltak. Dette området omfattet i utgangspunktet kommunene Karasjok, Kautokeino, Nesseby, Porsanger, Tana og Kåfjord. Ekspertkomiteen har i sine tidligere rapporter ansett forvaltningsområdet for samisk språk som det området der del III får anvendelse. I 2009 ble Lavangen kommune også innlemmet i forvaltningsområdet for samisk språk. Denne kommunen, der det snakkes nordsamisk, er geografisk isolert fra de andre nordsamiske kommunene. Det vil derfor bli lagt særlig vekt på den. Tysfjord kommune (der man bruker lulesamisk) har vært en del av forvaltningsområdet for samisk språk siden 2006, og Snåsa kommune (der man bruker sørsamisk) siden 2008. Det har derfor oppstått spørsmål om hvorvidt del III også skal få anvendelse på de nye områdene i forvaltningsområdet for samisk språk, slik at også lulesamisk og sørsamisk blir "del III-språk".

15. I sin femte periodiske rapport slår norske myndigheter fast at "Fornyings-, administrasjons- og kirke departementet er i gang med en gjennomgang av samelovens språkregler som [...] et av tiltakene i handlingsplanen for samiske språk [...]. Det vil i den sammenhengen [...] [bli gjort] en vurdering av statusen for lule- og sørsamisk [...] [med hensyn til] språkpakten del III. Norske myndigheter vil komme tilbake til Europarådet med informasjon om dette så snart spørsmålet er avklart."

16. Dette spørsmålet oppsto under den fjerde overvåkingsperioden og har ikke blitt løst i den femte overvåkingsperioden. Ekspertkomiteen minner om Ministerkomiteens anbefalinger på området fra fjerde periode og gjentar sin oppfordring til norske myndigheter til å "[a]vklare statusen for lule- og sørsamisk med hensyn til paktens del III " og å underrette Europarådet på passende måte.

17. Under henvisning til presentasjonen over har ekspertkomiteen besluttet å behandle lulesamisk og sørsamisk i denne rapporten i henhold til del II.

Kapittel 2. Ekspertkomiteens konklusjoner med hensyn til hvordan statens myndigheter har reagert på anbefalingene fra Ministerkomiteen (RecChL(2010)2)

Anbefaling nr. 1:

"Sikre at institusjoner innen sosial- og helseomsorgen innenfor forvaltningsområdet for samisk språk tilbyr tjenester på nordsamisk"

18. I den femte periodiske rapporten slår norske myndigheter fast at problemene som ble identifisert i de foregående periodene angående bruken av nordsamisk i helsesektoren, er i ferd med å bli løst. Myndighetene rapporterer om ulike tiltak som er blitt truffet på dette området. For eksempel er Undervisningssykehjemmet i Karasjok blitt omformet til et nasjonalt undervisningssykehjem for den samiske befolkningen, det ble utviklet en kurspakke for helsepersonell høsten 2010 med vekt på opplæring i samisk språk og kultur, det er utviklet et psykisk helsevern for den samiske befolkningen i Norge gjennom Samisk nasjonalt kompetansesenter – psykisk helsevern (SANKS), og det er blitt implementert en særskilt samisk satsning under Helsedirektoratets demensprogram.

19. Under besøket på stedet fikk dessuten ekspertkomiteen opplyst av myndighetene at Helsedirektoratet har satt i gang et treårig program der målet er å øke kvaliteten på eldreomsorgen, at et sykehus i Finnmark har innført et obligatorisk todagers samiskkurs for helsepersonell, og at myndighetene støtter et prosjekt der målet er å øke kvaliteten på helsetjenestene ved bruk av ny teknologi som videokonferanser. Ekspertkomiteen forstår det imidlertid slik at mange kommuner der samisk brukes, er små og perifere, og at det derfor er vanskelig å rekruttere og holde på ansatte. Dette har i seg selv en innvirkning på helsetjenestene og har indirekte konsekvenser for de samisktalende.

Anbefaling nr. 2:

"Avklare statusen for lule- og sørsamisk med hensyn til paktens del III "

20. En gjennomgang av samelovens språkregler som ett av tiltakene i handlingsplanen for samiske språk er igangsatt. Det vil i den sammenhengen bli gjort en vurdering av statusen for lule- og sørsamisk med hensyn til språkpaktens del III. Norske myndigheter vil komme tilbake til Europarådet med informasjon om dette så snart spørsmålet er avklart.

Anbefaling nr. 3:

"Videreføre innsatsen for å sørge for undervisning i/på lulesamisk og sørsamisk, herunder arbeidet med å utvikle undervisningsmateriell og lærerutdanning"

Undervisningsmateriell

21. I juni 2010 la en arbeidsgruppe fram en rapport med forslag til tiltak for en mer effektiv utvikling og produksjon av samisk undervisningsmateriell, herunder egne tiltak for sør- og lulesamiske læremidler. Fylkesmannen i Nordland driver også et nettverk for sørsamiske lærere som fokuserer på disse lærernes behov og på de utfordringene disse lærerne står overfor. Fylkesmannen har også utviklet en database for undervisningsmateriell på sørsamisk og har bevilget midler til ferdigstillingen av "Samasta", som er et databasert kurs i lulesamisk.

Språkopplæring for lærere

22. Myndighetene har fokusert på å bedre språkopplæringen for sør- og lulesamiske lærere. Høyt kvalifiserte lærere fra Skottland og Israel har vært invitert for å undervise sørsamiske lærere i effektive språkopplæringsteknikker.

Fjernundervisning

23. Det har vært arrangert kurs om fjernundervisning med det formål å styrke lærernes kompetanse på feltet, og Drag skole i Tysfjord er blitt utviklet til et ressurscenter for lulesamisk fjernundervisning, der målgruppene er grunnskoleelever i hele landet med rett til opplæring i lulesamisk. Ressurssenteret benytter i dag all sin tilgjengelige kapasitet, og skal etter sigende ha behov for flere lærere.

24. Utdanningsdirektoratet, i samarbeid med fylkesmennene i Nordland og Finnmark, arbeider videre med planen for samisk fjernundervisning for å sikre at tilbudet holder høy kvalitet og samtidig dekker etterspørselen.

Anbefaling nr. 4:

"Videreføre innsatsen for å beskytte og fremme kvensk, særlig innenfor utdanning og innenfor kringkastingsmediene"

25. I den femte periodiske rapporten presenterer myndighetene en rekke tiltak truffet for å fremme kvensk og finsk innenfor utdanningssystemet.

26. Elever med kvensk eller finsk bakgrunn i grunnskolen i Troms og Finnmark har rett til opplæring i finsk som andrespråk når minst tre elever krever det. Det kan gis opplæring i kvensk.

27. I skoleåret 2010/2011 fikk 754 elever i grunnskolen opplæring i finsk som andrespråk. Det registreres ikke om undervisningen gis i finsk som andrespråk eller i kvensk. Opplæring i kvensk kan gis dersom barna/foreldrene ønsker det. På videregående nivå er det 24 elever i Finnmark og 2 elever i Troms som får opplæring i finsk.

28. Den nye læreplanen for finsk som andrespråk omfatter både kvensk og finsk språk, samt kvensk og finsk kultur. Denne læreplanen er blitt utarbeidet i samarbeid med de kvensktalende. Læreplanen bygger på det europeiske rammeverket og har samme oppbygging som annen språkopplæring. Det gis tilskudd til opplæringen og til studiehjemler for lærere. Det er også et mål å gi opplæring i finsk som andrespråk til elever og lærlinger med finsk eller kvensk bakgrunn i videregående opplæring. Det blir gitt tilskudd til fylkeskommunale og private skoler som gir slik opplæring, og til utvikling av undervisningsmateriell på kvensk. Når det gjelder voksenopplæring, har det ikke blitt iverksatt særskilte tiltak for å fremme kvensk, utover studietilbudene i kvensk ved Universitetet i Tromsø og Høgskolen i Finnmark. Myndighetene nevner også at Kvensk institutt tilbyr lokale kurs for voksne.

29. Når det gjelder kringkasting på kvensk, innser norske myndigheter at det ikke kringkastes nok på kvensk, og kulturministeren har via NRKs generalforsamling "stilt krav om at dette følges opp".

Anbefaling nr. 5:

"Treffe tiltak for å utforme språkundervisning i romani og romanes i samarbeid med de romani- og romanestalende"

30. I den femte periodiske rapporten presenterer myndighetene de tiltakene som er blitt truffet i det siste for å utforme språkundervisning i romani og romanes. Myndighetene understreker at de aldri har mottatt noen forespørsler om språkopplæring i romanes eller romani.

Romanes

31. I samarbeid med romforeningen Romani Kultura er det etablert en ordning for grunnskoler som ønsker å benytte seg av romanestående morsmålsassistenter. Initiativet kom fra rommødre som helt eller delvis har fullført videregående skole i Sverige. I januar 2011 startet et kurs for tospråklige barnehageassistenter ved Høgskolen i Oslo der det kommer til å delta assistenter med rombakgrunn. Norge har inngått et samarbeid med Sverige om nettressurser til morsmålsopplæring (<http://modersmal.skolverket.se/romani/>). Fra 2011 administreres nettstedet www.morsmal.no av Nasjonalt senter for flerkulturell opplæring. De svenske nettsidene inneholder flere varianter av romanes. Disse variantene har vært prøvd ut i undervisning for voksne i Sverige.

Romani

32. Det er bevilget midler til språktiltak. Organisasjonene for romanifolket/taterne har mottatt prosjektstøtte for innsamling av ord og utvikling av ordbok på romani. Det ble på høringsmøtet uttalt at dette forberedende arbeidet var nødvendig for at man skulle kunne begynne med språkundervisning. Under besøket på stedet nevnte taternes representanter et prosjekt der målet er å samle inn historier fra gamle reisende og transkribere dem. Den transkriberte teksten vil så bli brukt til å utforme et standardskriftspråk. Ekspertkomiteen fikk ingen opplysninger om pågående opplæring i romani.

Kapittel 3 – Ekspertkomiteens evaluering med hensyn til paktens del II og III

Generelle merknader

33. Ekspertkomiteen vil i sin evaluering fokusere på de bestemmelsene i paktens del II og III som spesifikt ble identifisert som problematiske i ekspertkomiteens forrige evalueringsrapport. Komiteen vil ikke kommentere bestemmelser der det ikke ble reist innvendinger i den første, andre, tredje og fjerde rapporten, og der komiteen ikke har mottatt noen ny informasjon som tilsier at det er behov for en ny vurdering. Ekspertkomiteen forbeholder seg imidlertid retten til på et senere tidspunkt å gjennomføre en ny omfattende evaluering av implementeringen av paktens del II og III.

3.1. Evaluering med hensyn til paktens del II

34. I den foreliggende evalueringsrapporten kommer ekspertkomiteen ikke til å kommentere artikkel 7.1.b.

Artikkel 7 – Mål og prinsipper

Paragraf 1

Med hensyn til regions- eller minoritetsspråk, innenfor de områder hvor slike språk brukes og i samsvar med hvert språks situasjon, skal partene basere sin politikk, lovgivning og praksis på følgende mål og prinsipper:

a. anerkjennelse av regions- eller minoritetsspråkene som et uttrykk for kulturell rikdom;

Kvensk

35. I den fjerde evalueringsrapporten bemerket ekspertkomiteen at offentlige myndigheter riktignok hadde støttet kvensk og kulturen språket gjenspeiler, men at de ikke hadde rådført seg med de kvensktalende, og at det var rom for forbedringer i det henseendet.

36. Som myndighetene påpeker i den femte periodiske rapporten, gis det støtte, for det meste av økonomisk art, til utvikling av språket. Myndighetene nevner også at de rådførte seg med to kvenske organisasjoner da de utarbeidet utkastet til den periodiske rapporten.

37. Under besøket på stedet uttrykte representantene for de kvensktalende ønske om å etablere en permanent konstruktiv dialog med myndighetene for at myndighetene skulle få en bedre forståelse av deres behov. De nevnte også mangelen på informasjon om minoritetssaker og for eksempel informasjon om hvor man skal sende ulike søknader, og de pekte på at det tok lang tid å få svar når de stilte myndighetene spørsmål.

Romani/romanes

38. I den fjerde evalueringsrapporten inviterte ekspertkomiteen myndighetene til å avklare om mandatet for Romanifolkets fond også omfatter språkspørsmål, og om prosjekter for utarbeidelse av bøker og materiell om språket også kan støttes.

39. I sin femte periodiske rapport sier norske myndigheter at fondets formål er å støtte tiltak og aktiviteter som fremmer bevaring og utvikling av romanifolkets/taternes kultur, språk og historie. Når det gjelder fondets utdelinger i 2011, har styret vedtatt at opplæring i og formidling av romani er ett av to prioriterte saksfelter.

40. Norske myndigheter nevnte at fondet i 2011 støttet 17 prosjekter med til sammen 942 780 NOK.

c. behov for besluttsom handling for å fremme regions- eller minoritetsspråk for å verne dem;

Kvensk

41. Under den fjerde overvåkingsperioden bemerket ekspertkomiteen at situasjonen på bakken ikke hadde endret seg på tross av myndighetenes tiltak for å fremme kvensk, og at situasjonen for språket fortsatt var svært prekær. Ekspertkomiteen inviterte myndighetene til å kommentere de kvensktalendes ønske om å utvikle og forsterke et kultursenter nummer to, Kveenibaikka.

42. Ekspertkomiteen inviterte myndighetene også til å gi opplysninger om oppfølgingen av tiltakene nedfelt i stortingsmeldingen om språkpolitikk:

- Departementet vil videreføre sitt arbeid for å beskytte og fremme kvensk språk.
- Departementet vil vurdere å invitere representanter for de kvensktalende, alle involverte departementer og representanter fra relevante faglige/akademiske yrker/institusjoner til en nasjonal konferanse om revitalisering av kvensk språk.
- Departementet vil drøfte med ansvarlige instanser hvordan avisa Ruijan Kaiku kan utvikles og styrkes.
- Departementet vil legge forholdene til rette for at man skal kunne intensivere arbeidet med å samle inn og registrere [samiske og] kvenske stedsnavn.
- Departementet vil, når Kvensk institutts økonomi og mandat skal vurderes, særlig ta hensyn til behovet for å intensivere arbeidet med standardisering av kvensk språk.

43. I den femte periodiske rapporten sier norske myndigheter at Kulturdepartementet (gjennom et tilskudd i 2009) støtter et forsøksprosjekt som skal gi dem som er i ferd med å lære seg språket, utvidede muligheter til å delta i et språkmiljø der språket er i levende bruk. Dette prosjektet er et samarbeid mellom Skibotn kvenforening, Kveenibaikka kultursenter og Kvenlandsforbundet.

44. Myndighetene nevner finansieringen av Varanger museum IKS' prosjekt "Kvenske navn på nett og kart" og av den kvenske avisa Ruijan Kaiku. Et annet tiltak myndighetene nevner, er utvidelsen av Språkrådets arbeids- og ansvarsområde til også å omfatte nasjonale minoritetsspråk. Myndighetene rapporterer også at nasjonale myndigheter i juni 2010 arrangerte en konferanse om revitalisering av kvensk språk, der det deltok representanter for flere departementer.

45. Under besøket på stedet ble ekspertkomiteen informert om at Språkrådet ennå ikke har igangsatt sitt arbeid med kvensk språk, og at konferansen om revitalisering av kvensk språk ikke har ført til noen konkrete tiltak ennå. Kunnskapsdepartementet forsikret imidlertid ekspertkomiteen om at det snart ville komme en oppfølging til konferansen, og at prosjektet ikke var tatt av dagsordenen. Ekspertkomiteen ser fram til å motta informasjon i dette henseendet i den neste periodiske rapporten.

46. Når det gjelder standardisering av kvensk, nevner myndighetene at "[d]et er uenighet mellom de ulike organisasjonene i gruppen [om] hvorvidt arbeidet med standardisering er riktig vei å gå i og med at en stor del av minoritetene bruker det finske skriftspråket og dermed allerede har et skriftspråk". Myndighetene nevner imidlertid finansieringen av Kvensk institutt, som arbeider med utvikling, dokumentasjon og formidling av kunnskap om kvensk språk og kultur. Dette instituttet arbeider blant annet med standardisering av kvensk språk og har lyktes med å utvikle rettskrivningsregler og å få vedtatt et sett grammatiske normer.

47. Ekspertkomiteen fikk under besøket på stedet opplyst at arbeidet var i gang, og at en grammatikk skulle være ferdig i løpet av 2013. Kvensk institutt har fått en økning på 3 % i det foreslåtte statsbudsjettet for 2012, men det er ifølge de kvensktalende ikke nok til at instituttet kan fylle sin rolle som et nasjonalt institutt for det kvenske språket.

48. Ekspertkomiteen oppfordrer myndighetene til å videreføre innsatsen for standardisering av kvensk språk og ser fram til å motta informasjon om oppfølgingen av konferansen om revitalisering av kvensk språk. Ekspertkomiteen har også blitt informert om det arbeidet som i øyeblikket utføres i Sverige med hensyn til standardisering av meänkieli.

Komiteen mener at det ville være fordelaktig i arbeidet med å standardisere kvensk å etablere kontakter med det arbeidet som pågår med hensyn til meänkieli.

Romani/romanes

49. I den forrige evalueringsrapporten bemerket ekspertkomiteen at det, selv om det var truffet vellykkede tiltak med hensyn til skolegang for rombarn, ikke ble gitt undervisning i romani. Ekspertkomiteen anmodet myndighetene om "å intensivere arbeidet for å beskytte og fremme romani og romanes, i samarbeid med brukerne av språkene, særlig på utdanningsområdet".

50. I sin femte periodiske rapport slår norske myndigheter fast at det ikke har vært fremmet noe ønske om opplæring på romani i offentlig grunnskole, men at det er blitt gitt tilskudd til organisasjonene for romanifolket/taterne til språkkurs. Myndighetene nevner også at det ble gitt noen midler til Taternes Landsforening i 2007 og 2009, og at det for tiden gis støtte til Landsorganisasjonen for Romanifolket (LOR) for organisasjonens arbeid med å få unge medlemmer til å lære seg romani. Myndighetene legger til at det tas hensyn til barnets kulturelle og språklige bakgrunn ved plassering i fosterhjem. Handlingsplanen for å bedre levekårene for rom omfatter tiltak rettet mot barn.

51. Ekspertkomiteen merket seg under besøket på stedet at det var interesse blant representantene for de romani-/romanestående for undervisning i romani/romanes. Komiteen ønsker de gjennomførte tiltakene velkommen og ser fram til å motta presis informasjon om resultatene av dem.

Samiske språk

Lulesamisk

52. I den fjerde evalueringsrapporten bemerket ekspertkomiteen at det på tross av tiltakene myndighetene hadde truffet, var "behov for målrettet innsats på mange områder, f.eks. med hensyn til mangel på lærere, manglende språkkunnskaper, forskning, medier, litteratur og utvikling og produksjon av undervisnings- og læremateriell for lulesamisk". Ekspertkomiteen oppfordret myndighetene til "å øke innsatsen for å beskytte og fremme lulesamisk".

53. I den femte periodiske rapporten slår norske myndigheter fast at "[i]nnsatsen for å styrke og fremme lulesamisk språk er en viktig del av Handlingsplan for samiske språk". I 2009 og 2010 fikk Fylkesmannen i Nordland til sammen NOK 3,2 millioner fra nasjonale myndigheter for å utvikle tiltak for å styrke lulesamisk og sørsamisk språk. "Som et tiltak i Handlingsplanen for samiske språk [satte] Fylkesmannen i Nordland i 2011 [...] i gang kompetanseheving for førskolelærere i barnehager som har lulesamiske barn, eller som befinner seg i områder der lulesamisk kultur er levende. [...]" Fylkesmannen i Nordland har videre siden 2009 arrangert årlige språkleirer for lulesamiske elever i samarbeid med svenske skolemyndigheter. I 2010 deltok 19 elever med lulesamisk som førstespråk. Andre tiltak nevnt av myndighetene tar sikte på å styrke karriereveiledningen for sørsamisk og lulesamisk ungdom, motivere til økt søknad til høyere utdanning blant samiske elever, og begrense frafallet fra samiskopplæringen mellom grunnskole og videregående skole og mellom videregående skole og høyere utdanning.

54. Videre nevner myndighetene at "Helse- og omsorgsdepartementet i samarbeid med Sametinget [vil] utrede nærmere hvordan likeverdighet i helsetjenesten kan bli ivaretatt i de lulesamiske og sørsamiske områdene". Myndighetene nevner også at "Fornyings-, administrasjons- og kirke departementet bevilger midler til utvikling av samfunnsfagterminologi på sørsamisk", og at "[...] det i 2009 [ble] bevilget nærmere 1,2 millioner kroner [...] til Forskningsrådets samiske forskningsprogram. I 2010 ble midlene økt til 1,65 millioner. Midlene er øremerket til forskningsinnsats på disse to språkene, herunder til stipendiatstillinger på doktorgradsnivå."

55. Under besøket på stedet nevnte representantene for Fylkesmannen i Nordland at planen for 2011 ennå ikke var formelt evaluert, men at resultatene hadde vært positive. I områder der lule- og sørsamisk er representert, blir språkene tillagt særlig vekt, om som et direkte resultat av det blir språkene brukt og hørt stadig mer på offentlige steder. Det er en generell tendens til at mange foreldre som ikke snakker samisk, vil at barna skal snakke språket. Utfordringen er å skape forhold som vil redusere frafallet av elever som mangler motivasjon, og som ikke lenger har lyst til å lære samisk når det oppstår vanskeligheter. Representantene for Fylkesmannen i Nordland la også til at de fikk til sammen NOK 2,4 millioner fra nasjonale myndigheter i 2012 for å utvikle tiltak for å styrke lulesamisk og sørsamisk språk.

56. Ekspertkomiteen konstaterer at det er satt i verk positive tiltak, og minner om at det fortsatt er behov for målrettet innsats på mange områder, f.eks. med hensyn til mangel på lærere, forskning, medier, litteratur og utvikling og produksjon av undervisningsmaterieil for lulesamisk.

Sørsamisk

57. I den fjerde evalueringsrapporten oppfordret ekspertkomiteen myndighetene til "å øke innsatsen for å beskytte og fremme sørsamisk, særlig på området utdannelse". Komiteen inviterte norske myndigheter til å rapportere om framgangen i Sametingets språk- og kulturprosjekt om sørsamisk og om de tiltakene som er planlagt i stortingsmeldingen, og om måten de er blitt gjennomført på.

58. I sin femte periodiske rapport sier myndighetene at innsatsen for å styrke og fremme lulesamisk språk "er en viktig del av Handlingsplan for samiske språk".

59. For å følge opp handlingsplanen satte Fylkesmannen i Nordland i 2011 i gang en rekke tiltak. Ett tiltak er gjennom språkkurs å heve kompetansen til førskolelærere i barnehager med sørsamiske barn, eller i områder der sørsamisk kultur er levende. Tiltaket vil bli gjennomført i samarbeid med Fylkesmannen i Nord-Trøndelag og Fylkesmannen i Sør-Trøndelag. Høgskolen i Nord-Trøndelag vil ha ansvaret for det faglige innholdet. Andre tiltak nevnt av myndighetene tar sikte på å styrke karriereveiledningen for sørsamisk og lulesamisk ungdom, motivere til økt søknad til høyere utdannelse blant samiske elever, og begrense frafallet fra samiskundervisningen mellom grunnskole og videregående skole og mellom videregående skole og høyere utdannelse.

60. Når det gjelder andre områder, nevner myndighetene at "Helse- og omsorgsdepartementet i samarbeid med Sametinget [vil] utrede nærmere hvordan likeverdighet i helsetjenesten kan bli ivaretatt i de lulesamiske og sørsamiske områdene". Myndighetene nevner også at "Fornyings-, administrasjons- og kirke departementet bevilger

midler til utvikling av samfunnsfagterminologi på sørsamisk", og at "[...] i 2009 [ble] bevilget "nærmere 1,2 millioner kroner [...] til Forskningsrådets samiske forskningsprogram". I 2010 ble midlene økt til 1,65 millioner. Midlene er øremerket til forskningsinnsats på disse to språkene, herunder til stipendiatstillinger på doktorgradsnivå."

61. Under besøket på stedet nevnte representantene for Fylkesmannen i Nordland at det i områder der lule- og sørsamisk er representert, blir lagt særlig vekt på språkene, og at språkene derfor blir brukt og hørt stadig mer på offentlige steder. Det er en generell tendens til at mange foreldre som ikke snakker samisk, vil at barna skal snakke språket. Utfordringen blir så å redusere det høye frafallet av elever som mangler motivasjon, og som ikke lenger har lyst til å lære samisk når det oppstår vanskeligheter. Representantene for Fylkesmannen i Nordland legger også til at de får til sammen NOK 2,4 millioner fra nasjonale myndigheter i 2012 for å utvikle tiltak for å styrke lulesamisk og sørsamisk språk.

62. Et særlig problem når det gjelder sørsamisk, er at de relativt få brukerne av språket er spredt over flere fylker. Språkleirene og fjernundervisningsprogrammet gir elever og andre mulighet til å få støtte, selv om de bor langt fra hverandre.

63. Ekspertkomiteen konstaterer at det er satt i verk positive tiltak, men registrerer at det fortsatt er behov for målrettet innsats på mange områder, f.eks. med hensyn til mangel på lærere, forskning, medier, litteratur og utvikling og produksjon av undervisnings- og læremateriell for sørsamisk.

Skoltesamisk (østsamisk)

64. I den fjerde evalueringsrapporten anmodet ekspertkomiteen norske myndigheter om å undersøke om det er mulig å innlede et samarbeid med Finland for å sørge for at det blir gitt undervisning i skoltesamisk.

65. Norske myndigheter sier i den femte periodiske rapporten at Fornyings-, administrasjons- og kirkedepartementet har lagt vekt på å legge til rette for planlegging av tverrnasjonale tiltak som bidrar til å revitalisere, synliggjøre og styrke det østsamiske/skoltesamiske språket. I 2010 startet et treårig samarbeidsprosjekt mellom østsamiske/skoltesamiske miljøer og institusjoner i Norge, Finland og Russland. Prosjektet finansieres med midler fra Interreg Sápmi og med nasjonale bidrag fra Norge og Finland. Det deltar representanter for samene i dette prosjektet.

66. Ekspertkomiteen har også blitt informert av norske myndigheter om handlingsplanen for samiske språk, der det legges opp til tiltak for å revitalisere skoltesamisk. Ekspertkomiteen har imidlertid ingen klar informasjon om hvorvidt dette språket fortsatt snakkes i Norge. Ekspertkomiteen inviterer derfor norske myndighetene til å avklare dette i neste periodiske rapport.

d. lettelse i og/eller oppmuntring til bruk av regions- eller minoritetsspråk, muntlig og skriftlig, i privat og offentlig virksomhet;

Kvensk

67. I den fjerde evalueringsrapporten oppfordret ekspertkomiteen myndighetene til "å øke støtten til kvensk kultur ytterligere, gjennom generelle og/eller spesifikke

finansieringsordninger". Ekspertkomiteen anmodet også myndighetene om "å treffe passende tiltak for å øke forekomsten av kvensk i kringkasting" og i mediene generelt, for eksempel gjennom opplæring av journalister. Videre anbefalte Ministerkomiteen å "**[v]idereføre innsatsen for å beskytte og fremme kvensk, særlig innenfor [...] kringkastingsmedier**". Endelig anmodet ekspertkomiteen, med hensyn til stedsnavn, myndighetene om "å rapportere om den praktiske gjennomføringen av den nye forskriften [om stedsnavn]".

68. I den femte periodiske rapporten oppgir norske myndigheter at flere kvenske kulturprosjekter blir og er blitt støttet.

Det ble i 2011 gitt tilskudd til tre kvenske prosjekter (som gjaldt kulturtiltak for ungdom, utgivelse av kvenske julehefter og arbeid for å samle inn kvensk grammatikk). I perioden 2009–2011 ble det også gitt støtte til det treårige prosjektet "Dokumentasjon og formidling av kvenkulturen" i Troms i regi av Halti kvenkultursenter og til en kampanje for å revitalisere kvensk språk i Nord-Norge. Det ble i samme periode gitt støtte til drift av Storfjord språksenter (Norges første flerspråklige språksenter, som jobber for å styrke samisk og finsk eller kvensk i Storfjord kommune). Norsk kulturråd forvalter og fordeler midler fra Norsk kulturfond. Ifølge myndighetene ga Norsk kulturråd støtte til en rekke kulturprosjekter med tilknytning til kvensk språk og kultur mellom 2008 og 2010.

69. Under besøket på stedet ble ekspertkomiteen informert om at representantene for språkbrukerne ønsket å få øremerkede midler. De hevdet at det på grunn av det kvenske språkets svake stilling og kommunenes vanskelige økonomiske situasjon var vanskelig å dele ut midler i henhold til den politikken som er fastsatt på nasjonalt nivå, uten øremerkede midler til beskyttelse og fremming av kvensk språk.

70. Under besøket på stedet ble ekspertkomiteen av språkbrukernes representanter informert om at finansieringen ikke er tilstrekkelig, og at mange viktige kulturprosjekter ikke kan gjennomføres som følge av mangel på penger. For eksempel ble Vadsø kommune nødt til å gi opp planene om en ny bygning til Ruija kvenmuseum som følge av manglende finansiering fra nasjonale myndigheter.

71. Når det gjelder stedsnavn, finansierer myndighetene prosjektet "Kvenske navn på nett og kart" i regi av Varanger Museum IKS. Når det gjelder den praktiske gjennomføringen av stedsnavnloven med hensyn til kvensk, nevner myndighetene at skiltmyndigheten for riks- og fylkesvei er delegert til Statens vegvesens regionkontorer, mens det er kommunene som har skiltmyndighet for kommunal vei. For at det skal kunne skiltes med kvenske stedsnavn, må stedsnavnet være godkjent og registrert i Sentralt stedsnavnregister. I skiltnormalen er det slått fast at slike fastsatte stedsnavn skal brukes på eventuelle veivisningsskilter der stedsnavnet opptrer.

72. I løpet av overvåkingsperioden ble ekspertkomiteen av representanter for de kvensktalende informert om at det er behov for å videreføre arbeidet med å samle inn kvenske stedsnavn, og at det spesielt bør tas hensyn til at den eldste delen av befolkningen, som er den som fortsatt bruker de kvenske navnene, er i ferd med å forsvinne. Ifølge representantene for de kvensktalende er finansieringen utilstrekkelig til at man skal kunne samle inn og systematisere stedsnavn og bruke dem på kart, skilter osv.

73. Når det gjelder stedsnavn, anmoder ekspertkomiteen myndighetene om å rapportere om den praktiske gjennomføringen av stedsnavnloven og oppfordrer dem til å treffe tiltak for å legge til rette for en effektiv innsamling av kvenske stedsnavn.

74. Når det gjelder forekomsten av kvensk i skriftlige medier, nevner myndighetene den kvenske avisa Ruijan Kaiku. For å gi avisa mer forutsigbare økonomiske rammer er støtten til Ruijan Kaiku med virkning fra 2011 flyttet fra Norsk kulturfond til fast driftsstøtte direkte fra Kulturdepartementet. Tilskuddet til Ruijan Kaiku var i 2011 på 1 million kroner og i 2012 på 1 031 000 kroner. Avisa kommer ut med 10–12 numre pr. år og har i 2012 ca. 530 abonnenter. Ekspertkomiteen oppfordrer norske myndigheter til å øke støtten til den kvenske avisa Ruijan Kaiku slik at den kan komme ut oftere, og oppmuntre til og legge til rette for opplæring av kvensktalende journalister.

75. Når det gjelder kringkastingsmediene, innser norske myndigheter at det ikke kringkastes nok på kvensk, og kulturministeren har via NRKs generalforsamling "stilt krav om at dette følges opp".

76. Under besøket på stedet nevnte representantene for språkbrukerne at NRK sender et tolv minutter langt radioprogram hver uke, men at dette programmet hovedsakelig er på finsk, og at det finnes et nordisk vitenskapelig tidsskrift som heter Arina, og som kommer ut én gang i året. Representantene for de kvensktalende mener imidlertid at medietilbudet på deres språk er utilstrekkelig. De vil at Ruijan Kaiku skal bli en ukeavis, og at radiotilbudet skal økes. Etter deres mening vil et tilfredsstillende medietilbud på kvensk være et av de mest effektive tiltakene for å bremse nedgangen i antallet språkbrukere i alle aldersgrupper. Representantene for de kvensktalende nevnte også at det ikke er kvener med i NRKs program for utdanning av journalister for andre minoriteter.

77. Ekspertkomiteen anmoder myndighetene om ytterligere å øke sin støtte til kvensk kultur, gjennom generelle og/eller spesifikke finansieringsordninger, og å sørge for, gjennom etablering av en strukturert dialog med språkbrukerne, at de støtter de tiltakene som språkbrukerne mener er viktige.

Ekspertkomiteen anmoder myndighetene innstendig om å treffe passende tiltak for å øke forekomsten av kvensk innen kringkasting.

Romani/romanes

78. I den fjerde evalueringsrapporten oppfordret ekspertkomiteen myndighetene til "å treffe tiltak for å øke forekomsten av romani og romanes i offentligheten".

79. I den femte periodiske rapporten nevner norske myndigheter den faste utstillingen på Glomdalsmuseet, "Latjo Drom", som presenterer romanifolkets/taternes kultur og språk. De nevner også at Romanifolkets/taternes kulturfond arbeider for å øke forekomsten av romani i offentligheten. Videre nevner de at Fornyings-, administrasjons- og kirke departementet har gitt årlig støtte til den internasjonale sigøynerfestivalen Yagori siden 2000. I 2010 var støtten på 321 000 kroner. Festivalen presenterer noen av de fremste utøverne av internasjonal sigøynermusikk og -dans.

80. Ekspertkomiteen ønsker de gjennomførte tiltakene velkommen og understreker nødvendigheten av slike tiltak for å kjempe mot diskriminering og negative stereotyper. Komiteen merker seg imidlertid at det ikke er truffet noen tiltak spesifikt for å fremme bruken av språket i mediene.

Ekspertkomiteen oppfordrer myndighetene til å treffe tiltak for å øke forekomsten av romani og romanes i offentligheten, særlig i mediene.

Samiske språk

81. Under besøket på stedet fikk ekspertkomiteen opplyst at det fortsatt finnes negative holdninger til samene og deres kultur og språk i majoritetsbefolkningen. Den "oppfattede debatten" som fant sted før lokalvalget i Tromsø vedrørende en mulig innlemmelse av Tromsø i forvaltningsområdet for samisk språk, var et eksempel på det. Representanter for Sametinget nevnte at noen som en konsekvens av debatten ikke lenger sier at de er samer, og at de ikke lenger bruker samisk offentlig. Det har også vært pekt på at noen samisktalende nøler med å be om samisk tolking i sin kontakt med det offentlige. Hvis man ber om slik tolking, sier man indirekte av man ikke kan norsk, og det oppleves som vanskelig og stigmatiserende.

82. Representanter for Sametinget nevnte også at en doktoravhandling om diskriminering nylig viste at helsetjenestene samer utenfor forvaltningsområdet for samisk språk tilbys, generelt ikke gis på samisk, selv om man har plikt til å gi informasjon på disse språkene. Studien viser også at samisktalende kvinner i mindre grad søker hjelp for sine helseproblemer enn norsktalende kvinner.

83. Representanter for Sametinget nevnte også en rapport som sier at Kriminalomsorgen må prioritere tiltak for å oppfylle samisktalende fangers språkrettigheter.

84. Ekspertkomiteen ser fram til å motta presis informasjon om situasjonen for samisktalende fanger og de tiltakene som treffes for å sikre deres rettigheter, i den neste periodiske rapporten.

Lulesamisk

85. I den fjerde evalueringsrapporten bemerket ekspertkomiteen at "[m]yndighetene bør undersøke mulighetene for å stimulere til bruk av lulesamisk, særlig utenfor institusjonene". For eksempel mente man at forekomsten av lulesamisk i mediene ikke var tilstrekkelig. Når det gjelder bruken av lulesamisk i rettssaker, inviterte ekspertkomiteen videre myndighetene til å rapportere om resultatene av Justisdepartementet og Tana kommunes prosjekt for utarbeidelse av samisk juridisk terminologi innen strafferett og sivilprosess. Når det gjelder forvaltningsmyndighetenes bruk av lulesamisk, inviterte ekspertkomiteen de berørte myndighetene til å komme tilbake til denne saken i neste periodiske rapport. Ekspertkomiteen oppfordret myndighetene til å gi opplysninger om bruken av lulesamisk på offentlige skilter og bygninger.

86. I den femte periodiske rapporten oppgir myndighetene at bruken av lulesamisk utenfor institusjonene er et viktig tema i handlingsplanen for samiske språk. Et prosjekt gjennomført av Universitetet i Nordland under denne handlingsplanen har som formål å styrke samiske språk (deriblant lulesamisk) gjennom sosiale medier. Et annet prosjekt, som ble igangsatt høsten 2010, går ut på å legge ut videoer med magasinsaker, humor, fiksjon og nyheter på YouTube (Nuoraj TV). Prosjektet delfinansieres av Fornyings-, administrasjons- og kirkedepartementet. Målgruppen for prosjektet er ungdom, og ungdommene kan selv delta ved å sende inn videoer. Myndighetene nevner også at NRK skal "bidra til å styrke norsk og

samisk språk, identitet og kultur", og at "NRK skal ha daglige sendinger for den samiske befolkning" (NRKs vedtekter). Størstedelen av NRK Sápmis sendinger på radio og tv er på nordsamisk, men også lulesamisk har regelmessige sendinger. Myndighetene legger til at nyhetsprogrammet *Ođđasat* sendes mandag til torsdag i riksnettet til P2 og formidles både på samisk, herunder også sørsamisk og lulesamisk, og norsk. Når det gjelder skriftlige medier, mottar avisa NordSalten, som er en lokalavis i det lulesamiske språkområdet, midler over Kulturdepartementets budsjett for å produsere artikler på lulesamisk. Ifølge myndighetene produserte NordSalten 70 sider på lulesamisk i 2010.

87. Når det gjelder forvaltningsmyndighetenes bruk av lulesamisk, opplyser myndighetene at det i en undersøkelse som ble utført i 2008, var 80 % av institusjonene i det lulesamiske området som oppga at befolkningen mottok tjenester på lulesamisk. 20 % av dem svarte at de ikke ga tjenester til befolkningen på lulesamisk. Myndighetene legger til at kunngjøringer fra offentlige organer som retter seg mot befolkningen innenfor forvaltningsområdet, i henhold til sameloven skal formidles på både samisk og norsk. Det vil i praksis kunne være snakk om avisannonser. Nasjonale myndigheter har imidlertid liten innflytelse på hvordan dette gjennomføres i praksis.

88. Når det gjelder bruken av stedsnavn, nevner myndighetene i den femte rapporten at stedsnavnloven slår fast at det skal brukes lulesamiske navn på offentlige steder ved siden av norske navn i Tysfjord kommune. Generelt får et stadig større antall offentlige bygninger tospråklige skilter med samiske og norske navn. I forvaltningsområdet for samisk språk er det mer bevissthet rundt skilting på samisk, selv om det ikke stilles noe direkte krav om slik skilting i forskriftene (St.meld. nr. 28 (2007-2008) Samepolitikken og Handlingsplan for samiske språk understreker imidlertid viktigheten av å synliggjøre de samiske språkene i det offentlige rom).

89. Representanter for NRK nevnte at det hver uke sendes 30 minutter (to ganger 15 minutter) på lulesamisk på radio (i riksnettet), og at lulesamisk særlig forekommer på tv i nyhetsprogrammet *Ođđasat* når en lulesamisk reporter formidler nyheter fra sitt område. Ifølge norske myndigheter ble det i en undersøkelse fra 2011 telt 17 nyhetssaker produsert på lulesamisk det året. Når det gjelder den trykte pressen, har ukeavisa NordSalten et bilag på lulesamisk.

90. Ekspertkomiteen oppfordrer myndighetene til å videreføre sin innsats for at lulesamisk språk skal bli mer synlig i offentligheten.

Sørsamisk

91. Når det gjelder bruken av samisk i rettssaker, inviterer ekspertkomiteen myndighetene til å rapportere om resultatet av Justisdepartementet og Tana kommunes prosjekt for utarbeidelse av samisk juridisk terminologi innen strafferett og sivilprosess. Når det gjelder bruken av sørsamisk til stedsnavn og skilter, oppfordret ekspertkomiteen myndighetene til "å redegjøre for dette i sin [femte] rapport". Ekspertkomiteen ba også om utfyllende forklaringer om hvorvidt NAV-kontoret som ble etablert i Snåsa, fortsatt skulle behandle helsesaker. Når det gjelder medier, oppfordret ekspertkomiteen myndighetene til å gi informasjon om det periodiske kirkemagasinet som kom ut fire ganger i året.

92. Når det gjelder tiltak for å utvikle samisk juridisk terminologi, nevner myndighetene i sin femte rapport prosjekter drevet av Tana kommune. Ekspertkomiteen forstår det slik at det i

disse prosjektene bare arbeides med nordsamisk juridisk terminologi. Etter det myndighetene opplyste under besøket på stedet, vil prosjektene bli fullført i år. Ekspertkomiteen fikk opplyst at det ikke fantes noen slike prosjekter for lule- og sørsamisk.

93. Når det gjelder stedsnavn, oppgir myndighetene i sin femte rapport at kommunestyret i Snåsa på et møte 27. mai 2010 vedtok at det samiske navnet Snåasen tjielte skulle være offisielt navn på kommunen ved siden av det norske. Kommunestyrets vedtak ble stadfestet i statsråd 24. september 2010.

94. Når det gjelder velferd, oppgir myndighetene i sin rapport at Arbeids- og velferdsetaten (NAV) ikke behandler helsesaker som sådan. Samisktalende blir imidlertid ivaretatt med hensyn til både språk og kultur, og NAV har uttalt at ledige stillinger ved NAV-kontoret i Snåsa vil bli utlyst med krav om sørsamiskkunnskaper.

95. Når det gjelder bruk av sørsamisk i mediene, slår myndighetene i sin rapport fast at NRK skal "bidra til å styrke norsk og samisk språk, identitet og kultur", og at "NRK skal ha daglige sendinger for den samiske befolkning" (NRKs vedtekter). Størstedelen av NRK Sápmis sendinger på radio og tv er på nordsamisk, men også sørsamisk har regelmessige sendinger. Myndighetene legger til at nyhetsprogrammet Ođđasat sendes mandag til torsdag i riksnettet til P2, og at det brukes både samisk, herunder også sørsamisk og lulesamisk, og norsk. Når det gjelder presse, har ukeavisa Snåsnningen et bilag på sørsamisk som får økonomisk støtte fra Kulturdepartementet (det kommer ut til sammen rundt 38 sider).

96. Representanter for NRK nevnte at det hver uke sendes 30 minutter (to ganger 15 minutter) på radio (i riksnettet), og at sørsamisk brukes på tv hovedsakelig når en sørsamisk reporter formidler nyheter fra sitt område, siden nyhetene vanligvis presenteres på nordsamisk.

97. Ekspertkomiteen mener at bruk av sørsamisk i kringkastingsmediene og synliggjøring av språket i det offentlige rom er spesielt viktig fordi de sørsamisktalende bor så spredt. Komiteen oppfordrer derfor myndighetene til å videreføre sin innsats for at sørsamisk språk skal bli mer synlig i kringkastingsmediene og i offentligheten.

e. opprettholdelse og utvikling av forbindelser, på de felter som er omfattet av denne Pakt, mellom grupper som bruker et regions- eller minoritetsspråk og andre grupper i staten som benytter et språk brukt på identisk eller lignende måte, så vel som opprettelse av kulturelle forbindelser med andre grupper i staten som bruker forskjellige språk;

98. Ekspertkomiteen ble i den fjerde overvåkingsperioden ikke informert om noen etablering av et forum for alle regions- eller minoritetsspråk i Norge. Den oppfordret myndighetene til "å ta nye initiativer for å opprette et slikt forum".

99. I den femte periodiske rapporten oppga myndighetene at det ikke er blitt tatt noen nye initiativer fra myndighetenes side for å etablere et slikt forum.

100. Ekspertkomiteen oppfordrer myndighetene til å ta nye initiativer med henblikk på å skape forbindelser mellom eller muligheter for å utveksle synspunkter blant representanter for alle regions- eller minoritetsspråk.

f. fremskaffelse av egnede former og midler for undervisning og studier av regions- eller minoritetsspråk på alle passende nivåer;

Kvensk

101. Ekspertkomiteen viser til beskrivelsen av situasjonen i forrige rapport. Komiteen merket seg at kvensk har en marginal plass innenfor utdannelsessystemet, og inviterte "norske myndigheter til å legge fram nøyaktige tall over antall barn som får kvenskundervisning på forskjellige nivåer". Komiteen anmodet også myndighetene innstendig "om å utarbeide en særlig læreplan i kvensk i samarbeid med de kvensktalende, og å bedre situasjonen for kvensk på alle hensiktsmessige utdannelsesstrinn". Videre anbefalte Ministerkomiteen å "[v]idereføre innsatsen for å beskytte og fremme kvensk, særlig innenfor utdanninge [...]".

102. I den femte periodiske rapporten oppgir norske myndigheter at det er blitt truffet tiltak for å fremme grunnskoleopplæring og videregående opplæring i kvensk og finsk:

- "Elever med [kvensk/finsk] bakgrunn i grunnskolen i Troms og Finnmark har rett til opplæring i finsk som andre språk når minst tre elever krever det. Det kan gis opplæring i kvensk."
- "Statistikk over grunnskoleopplæring i/på språkene til nasjonale minoriteter fremgår av Grunnskolens informasjonssystem (GSI)." "I skoleåret 2010/2011 fikk 754 elever i grunnskolen opplæring i finsk som andrespråk. Det registreres ikke om undervisningen gis i finsk som andrespråk eller i kvensk. Opplæring i kvensk kan gis dersom barna/foreldrene ønsker det. På videregående nivå er det 24 elever i Finnmark og 2 elever i Troms som får opplæring i finsk."
- "Som del av Kunnskapsløftet er det kommet en ny læreplan i finsk som andrespråk, som omfatter opplæring fra første trinn i grunnskolen til og med tredje i videregående opplæring." Læreplan i finsk som andrespråk omfatter både kvensk og finsk språk, samt kvensk og finsk kultur. Ved utviklingen av den gjeldende læreplanen var det viktig å få fram at elevene har valgmuligheter i språkopplæringen (de kan velge mellom finsk og kvensk), i motsetning til i den forrige læreplanen.
- Det gis tilskudd til opplæring og studiehjemler for lærere og til ansatte i fylkeskommunen. Det gis også tilskudd til private skoler som gir opplæring i finsk som andrespråk til elever og lærlinger med finsk eller kvensk bakgrunn i videregående skole. Det har dessuten blitt etablert et samarbeid mellom flere skoler i Finnmark og Troms og Lappland len i Finland om opplæring i finsk. Fylkesmennene i Troms og Finnmark arrangerer et årlig seminar for lærere som underviser etter læreplan i finsk som andrespråk (deler av programmet skal alltid omhandle den kvenske dimensjonen).
- Når det gjelder undervisningsmateriell, er det også gitt tilskudd til utvikling av undervisningsmateriell på kvensk/finsk. Det ble produsert ulike bøker fra 2005 til 2008, og fra 2009 har Fylkesmannen i Finnmark utvidet sitt arbeid med å utvikle undervisningsmateriell i finsk og kvensk som andrespråk. Norske myndigheter nevner også at Fylkesmannen er blitt orientert om at det kvenske standardiserte skriftspråket snart vil være klart til bruk, noe som betyr at lærebøkene kan oversettes til kvensk. Dette arbeidet vil bli utført i samarbeid med de kvensktalende. Fylkesmannen ga i 2011 midler til å lage en lærebok i kvensk for barneskolen, og til å utvikle nettsiden kvensk.no og det digitale læreverket "Aikamatka" for elever i videregående skole.

103. Når det gjelder kvensk innenfor høyere utdanninge, er det ifølge den periodiske rapporten ikke iverksatt noen tiltak fra Kunnskapsdepartementets side for å utvikle et spesielt

pensum for kvenske språkbrukere. Høgskolen i Finnmark samarbeider nå med Universitetet i Tromsø for finne en arbeidsdeling med sikte på å utvikle et studietilbud i kvensk.

104. Tidlig i 2012 ble ekspertkomiteen informert om at barneskolen i Porsanger kommune, den eneste kvenske skolen i Norge, skulle legges ned høsten 2012. Komiteen har ikke fått noen opplysninger om mulighetene for fortsatt kvenskundervisning for de elevene som benytter seg av dette tilbudet. Ifølge representantene for de kvensktalende vil nedleggelsen av denne skolen ha en negativ innvirkning på andre kvenskrelaterte tiltak for lokalsamfunnet rundt skolen, som Børselv oppvekstsenter, som også vil bli lagt ned.

105. Grunnen til at den kvenske skolen legges ned, er ikke formidlet til ekspertkomiteen. Under besøket på stedet fikk ekspertkomiteen av Kunnskapsdepartementet opplyst at vedtaket var blitt fattet av kommunen, og at det nå var til behandling hos Fylkesmannen i Finnmark, som kan ta stilling til formaliteter ved kommunens vedtak. Departementet, derimot, ville/kunne ikke gjøre noe. Ekspertkomiteen ber myndighetene om å sørge for at en nedleggelse av denne skolen ikke er til skade for Norges oppfyllelse av pakten. Ekspertkomiteen har forgjeves prøvd å få kontakt med representanter for Porsanger kommune med hensyn til nedleggelsen av skolen. Departementet informerte ekspertkomiteen om at det ikke har myndighet til å omgjøre vedtaket fattet av Porsanger kommunestyre. På grunnlag av den informasjonen komiteen har mottatt, mener komiteen at nedleggelsen av den eneste skolen der det ble undervist i kvensk, er et hardt slag for arbeidet med å fremme kvensk språk, som allerede er i en prekær situasjon. Komiteen anmoder derfor det ansvarlige departementet om umiddelbart å ta kontakt med Porsanger kommune for å sikre at elever som ønsker det, fortsatt skal kunne få undervisning i kvensk i det kommende skoleåret.

106. Ekspertkomiteen har ikke fått noen informasjon om utarbeidelse av en egen læreplan for kvensk.

107. Representanter for Finnmark og Troms fylke forteller om et nettsted med undervisningstips og -materiell som får tilskudd fra nasjonale myndigheter, og som administreres av fylkene. Videre vil det sommeren 2012 foreligge to lærebøker for tredje og fjerde klasse. Representanter for de kvensktalende peker imidlertid fortsatt på mangelen på undervisningsmateriell. De sier også at det er mangel på kvalifiserte lærere på alle nivåer. De nevner at det ikke finnes noen studieretninger i kvensk for lærere, selv om kvensk er et etablert fag i norsk skole. Noen av dem foreslår at det etableres et samarbeid mellom institusjonene for lærerutdannelse i Norge og Finland. Man vil ifølge representantene for de kvensktalende også måtte gi godtgjørelse til lærere som tar videreutdannelse, og økonomisk og administrativ støtte til lærere som utarbeider lærebøker.

108. Representantene for de kvensktalende understreket også behovet for barnehager og språkreir, som de mener er av avgjørende betydning for kvensk språks overlevelse, samt et alfabetiseringsprogram for voksne, siden kvensk for mange språkbrukere er et passivt språk.

109. Ekspertkomiteen inviterer norske myndigheter til å framskaffe nøyaktige tall for antallet barn som får undervisning i kvensk på ulike nivåer, og ser fram til å motta informasjon om utarbeidelsen av skolemateriell på kvensk.

Ekspertkomiteen anmoder myndighetene innstendig om å utarbeide en egen læreplan i kvensk i samarbeid med de kvensktalende, og å bedre situasjonen for kvensk på alle hensiktsmessige utdannelsesstrinn.

Romani/romanes

110. I sin forrige evalueringsrapport oppfordret ekspertkomiteen myndighetene til "å videreføre innsatsen i samarbeid med språkbrukerne for å utvikle alternative metoder og hensiktsmessige former for opplæring i romani og romanes, og særlig å framstille hensiktsmessig undervisningsmateriell og tilby lærerutdanning". Komiteen anmodet også myndighetene om "å treffe tiltak for å utarbeide undervisningsmateriell og tilby lærerutdanning i romani og romanes". Dessuten anbefalte Ministerkomiteen å "[t]refte tiltak for å utforme språkundervisning i romani og romanes i samarbeid med de romani- og romanestalende".

111. Når det gjelder romani, peker norske myndigheter i sin femte periodiske rapport på den økonomiske støtten til Taternes Landsforening som ble gitt i 2007 og 2009, og som tok sikte på at det skulle utarbeides en lærebok til opplæring i romani (som morsmål). Det er imidlertid ikke klart for ekspertkomiteen om dette prosjektet fortsatt støttes. Ekspertkomiteen har fått opplyst at et prosjekt der man samler inn ord og å utvikler en romaniordbok, har fått midler, i likhet med et prosjekt der målet er å få unge medlemmer til å lære seg romani. Når det gjelder romanes, legger norske myndigheter til at det i samarbeid med romforeningen Romani Kultura er etablert en ordning for grunnskoler som ønsker å benytte seg av romanestalende morsmålsassistenter. I januar 2011 startet et kurs for tospråklige barnehageassistenter ved Høgskolen i Oslo der assistenter med rombakgrunn vil delta. Norge har også inngått et samarbeid med Sverige om nettressurser til morsmålsopplæring (flere varianter av romanes) (<http://modersmal.skolverket.se/romani/>). Fra 2011 administreres nettstedet www.morsmal.no av Nasjonalt senter for flerkulturell opplæring. Kunnskapsdepartementet har også utarbeidet en rapport om forholdet mellom opplæringsloven og internasjonale konvensjoner, særlig med tanke på romer.

112. Under besøket på stedet nevnte taternes representanter et prosjekt der målet er å samle inn historier fra gamle reisende og transkribere dem. Den transkriberte teksten vil så bli brukt til å utforme et standardskriftspråk. Dette prosjektet involverer Taternes Landsforening og en professor i lingvistik fra Universitetet i Oslo. Ekspertkomiteen ser fram til å motta informasjon om framgangen i dette prosjektet i neste periodiske rapport.

113. Ekspertkomiteen ønsker de gjennomførte tiltakene velkommen og oppfordrer myndighetene til å fortsette å støtte prosjekter som tar sikte på å beskytte og fremme romani og romanes.

Samiske språk

114. Under besøket på stedet la representantene for Sametinget vekt på den utilfredsstillende måten fjernundervisningen er organisert på. Elevene må nemlig arbeide alene uten direkte og personlig støtte. Måten undervisningen er organisert på, innebærer dessuten at elevene må velge mellom samiskundervisning og obligatorisk undervisning. Et annet problem i samiskundervisningen er det høye frafallet mellom grunnskole og videregående skole.

115. Myndighetene rapporterte også at det utvikles tettere tverrnasjonalt samarbeid med Sverige med hensyn til alle de tre samiske språkene (men særlig med hensyn til lule- og

sørsamisk). Blant annet utarbeides det et forslag til avtale om samarbeid mellom Sverige og Norge om samiskopplæring. Samarbeidet er først og fremst tenkt å dekke fjernundervisning, lærerutdanning og undervisningsmateriell. Avtalen skulle legges fram for utdanningsdepartementene i Sverige og Norge i september 2011, men ekspertkomiteen har ikke blitt informert om hvorvidt avtalen faktisk er blitt lagt fram. Komiteen oppfordrer myndighetene til å legge fram informasjon om avtalen og om hvordan den blir fulgt opp, i neste periodiske rapport.

Lulesamisk

116. I den fjerde overvåkingsperioden oppfordret ekspertkomiteen myndighetene til "å gi en vurdering av situasjonen for førskoleopplæringen i lulesamisk" og inviterte dem til "å avklare situasjonen [om hvorvidt det tilbys kurs i lulesamisk ved Samisk høgskole] og angi antall studenter". Ekspertkomiteen anmodet myndighetene om "å øke sine anstrengelser med sikte på å bedre utdannelsen i lulesamisk, særlig når det gjelder opplæring av lærere og utarbeidelse av undervisningsmateriell". Ministerkomiteen anbefalte dessuten å "[v]idereføre innsatsen for å sørge for undervisning på/i lulesamisk [...], herunder arbeidet med å utvikle undervisningsmateriell og lærerutdanning".

117. I den femte periodiske rapporten slår myndighetene fast at det med hensyn til førskoleopplæringen i kommunene Bodø og Tysfjord til sammen var 27 barn med lulesamisk bakgrunn som fikk sitt barnehagetilbud tilpasset sin språkbakgrunn i 2010. Fylkesmannen i Nordland har fått midler fra Kunnskapsdepartementet for å styrke arbeidet med lulesamisk og sørsamisk språk. Det er i den forbindelse avholdt flere seminar og nettverksmøter mellom barnehager og skoler.

118. Når det gjelder grunnskoleopplæring, nevner myndighetene at det i skoleåret 2010/2011 var 29 elever som hadde lulesamisk som førstespråk, og 68 som hadde lulesamisk som andrespråk. Antallet elever i tradisjonelle lulesamiske områder er stabilt, men det er økende etterspørsel i byene. Det er behov for tilrettelegging for opplæring i lulesamisk, spesielt med fjernundervisning.

119. Når det gjelder videregående opplæring, rapporterer myndighetene at det i skoleåret 2010/2011 var 23 elever som valgte lulesamisk som førstespråk, og 11 som valgte lulesamisk som andrespråk.

120. Når det gjelder høyere utdanning, oppgir myndighetene at Fylkesmannen i Nordland har arrangert motivasjons- og rekrutteringsseminar for lulesamisk ungdom. Formålet med seminaret var å motivere lulesamisk ungdom til å ta høyere utdanning.

121. Når det gjelder fjernundervisning, sier myndighetene at Fylkesmannen i Nordland har arrangert kurs om fjernundervisning, og at samme instans utvikler et opplegg for å styrke lærernes kompetanse. I tillegg er Kunnskapsdepartementet i ferd med å utvikle Drag skole til et ressursenter for lulesamisk fjernundervisning. Målgruppene er grunnskoleelever i hele landet med rett til opplæring i lulesamisk. Ressursenteret benytter i dag hele sin tilgjengelige kapasitet, og har behov for flere lærere. Det er ifølge myndighetene utfordringer knyttet til overgangen fra forsøksprosjekt til vanlig drift, spesielt når det gjelder lærerkrefter og driften i 2012. Utdanningsdirektoratet vil i samarbeid med fylkesmennene i Nordland og Finnmark arbeide videre med planen for samisk fjernundervisning for å sikre at tilbudet holder høy kvalitet og samtidig dekker etterspørselen.

122. Når det gjelder lærerutdanning, oppgir myndighetene at "Fylkesmannen i Nordland har fokusert på å forbedre språkopplæring for sør- og lulesamiske lærere. Fylkesmannen har invitert høyt kvalifiserte lærere fra Skottland og Israel for å undervise lulesamiske lærere i effektive språkopplæringsteknikker. Et utdanningsprogram for sør- og lulesamisk, basert på den såkalte Ulpan-metoden er under utvikling." Myndighetene nevner også at Fylkesmannen arrangerer årlige lærerkonferanser om lulesamisk opplæring.

123. Når det gjelder undervisningsmateriell, viser norske myndigheter til en arbeidsgruppe som ble etablert i 2009 med representanter for Sametinget, Kunnskapsdepartementet og Utdanningsdirektoratet. I juni 2010 la gruppen fram en rapport med forslag til tiltak for en mer effektiv utvikling og produksjon av samisk undervisningsmateriell, herunder egne tiltak for sør- og lulesamiske læremidler. Fylkesmannen i Nordland har også bevilget midler til ferdigstillingen av "Samasta", som er et databasert kurs i lulesamisk.

124. Under besøket på stedet nevnte representantene for Universitetet i Tromsø at mye undervisningsmateriell nå var tilgjengelig på Internett og åpent for alle. Etter deres mening er det særlig lokale lærere som kan ha nytte av dette materialet. De opplyste også ekspertkomiteen om at det i januar 2012 ble satt i gang et samarbeid mellom de ulike språksentrene. I mars 2012 la Árran – lulesamisk senter ut en ordliste på Internett. Representantene for universitetet mente at de samiske språkene fortsatt ikke var synlige nok, og at de manglet prestisje. Ifølge dem er det hele tiden behov for å bygge positive holdninger til de samiske språkene og å få bort fordommer mot språkene.

125. Ekspertkomiteen ønsker myndighetenes tiltak velkommen.

Sørsamisk

126. I den fjerde overvåkingsperioden anbefalte Ministerkomiteen myndighetene å **"[v]idereføre innsatsen for å sørge for undervisning på/i [...] sørsamisk, herunder arbeidet med å utvikle undervisningsmateriell og lærerutdanning"**. Ekspertkomiteen merket seg i sin fjerde evalueringsrapport de tiltakene som var truffet innen førskole- og grunnskoleopplæringen og satte pris på initiativet fra Kunnskapsdepartementet og Sametinget, som var rede til å drøfte mer permanente tiltak rettet mot førskoler i det sørsamiske distriktet i forbindelse med gjennomføringen av en ny kompetanseplan for sektoren. Ekspertkomiteen så fram til å få informasjon om dette mulige tiltaket. Ekspertkomiteen registrerte også de utdanningsmulighetene som ble tilbudt på sørsamisk. Komiteen nevnte imidlertid at det "til tross for behovet for å oppdatere tilbudet på grunnskolenivå og videregående nivå etter Kunnskapsløftet i 2008 [var] [...] mange svakheter som følge av mangel på undervisningsmateriell og en fullstendig læreplan i sørsamisk". Ekspertkomiteen anmodet myndighetene om "å styrke arbeidet med sikte på å bedre utdannelsen i sørsamisk, særlig når det gjelder opplæring av lærere og utarbeidelse av undervisningsmateriell".

127. I den femte periodiske rapporten oppgir myndighetene at når det gjelder førskoleopplæring, samarbeider Kunnskapsdepartementet og Sametinget om å spre informasjon via brosjyrer, møter osv. for enkeltpersoner og kommunale myndigheter om muligheten for å få førskoleopplæring på samisk. Fylkesmennene i Troms, Nordland, Sør-Trøndelag og Nord-Trøndelag har spesifikt blitt gitt i oppgave å samarbeide med Sametinget om tiltak rettet mot den sørsamiske barnehagesektoren. Fylkesmannen i Nordland har arrangert kurs for barnehagepersonell siden 2009. Myndighetene nevner også at det i 2011 var

ti barn som gikk i sørsamisk barnehage (i Snåsa kommune), og ytterligere ti som fikk språkopplæring i sørsamisk.

128. Når det gjelder andre tiltak truffet i utdannelsesektoren, sier myndighetene at Kunnskapsdepartementet har en egen kompetansestrategi der språk er et særlig prioritert område. Fylkesmennene har, i samarbeid med Sametinget, initiert ulike språkutviklingstiltak. Norske myndigheter nevner også at det ifølge Grunnskolens informasjonssystem (GSI) i skoleåret 2010/2011 var 18 elever i grunnskolen som valgte sørsamisk som morsmål, og 72 elever som fikk opplæring i sørsamisk som andrespråk. I den videregående skolen var det fire elever som valgte sørsamisk som morsmål, og ti som valgte språket som andrespråk. Når det gjelder fjernundervisning, har Fylkesmannen i Nordland arrangert kurs i fjernundervisning, og samme instans er i ferd med å utvikle et opplegg for å bedre lærernes kompetanse på dette feltet.

129. Videre arrangerer Fylkesmannen i Nordland årlige konferanser for å styrke kompetansen og motivasjonen til sørsamisk lærere. Det er utviklet et samarbeid med Sverige om språkleire for sørsamiske elever (i regi av Fylkesmannen i Nordland). Leirene sies å ha en god innvirkning på bruken av sørsamisk i dagliglivet. "Det er hittil avholdt fire språkleire, og det har vært stor oppslutning om disse leirene."

130. Når det gjelder lærerutdanning, rapporterer Fylkesmannen i Nordland om et prosjekt som skal bedre språkopplæringen for sør- og lulesamiske lærere. Fylkesmannen har invitert høyt kvalifiserte lærere fra Skottland og Israel for å undervise sørsamiske lærere i effektive språkopplæringsteknikker. Et utdannelsesprogram for sør- og lulesamisk basert på den såkalte Ulpan-metoden er under utvikling.

131. Når det gjelder undervisningsmateriell, sier norske myndigheter at det i 2009 ble opprettet en arbeidsgruppe med representanter for Sametinget, Kunnskapsdepartementet og Utdanningsdirektoratet, som skulle utarbeide undervisningsmateriell på sørsamisk. I juni 2010 la gruppen fram en rapport med forslag til tiltak for en mer effektiv utvikling og produksjon av samisk undervisningsmateriell, herunder egne tiltak for sør- og lulesamiske læremidler. Fylkesmannen i Nordland driver også et nettverk for sørsamiske lærere som fokuserer på disse lærernes behov og på de utfordringene disse lærerne står overfor. Fylkesmannen har også utviklet en database for utdanningsmateriell på sørsamisk.

132. Ekspertkomiteen ønsker myndighetenes tiltak velkommen. Komiteen ser fram til å motta informasjon om resultatene av de konkrete tiltakene truffet av Kunnskapsdepartementet når det gjelder undervisning på/i sørsamisk, og om de tiltakene som er blitt truffet av Fylkesmennene i Troms, Nordland, Sør-Trøndelag og Nord-Trøndelag i samarbeid med Sametinget.

Skoltesamisk

133. I den fjerde evalueringsrapporten inviterte ekspertkomiteen "norske myndigheter til å finne måter å dekke etterspørselen etter opplæring i skoltesamisk på, for eksempel gjennom samarbeid med Finland".

134. I den femte periodiske rapporten sier myndighetene at det er truffet tiltak, i samarbeid med Finland og Russland, for å styrke og utvikle identiteten, språket og kulturen i et tverrnasjonalt perspektiv.

135. Ekspertkomiteen ser fram til å motta mer informasjon om innholdet i samarbeidet i neste periodiske rapport.

- g. *legge til rette for at de som ikke snakker et regions- eller minoritetsspråk som bor i området hvor det brukes, får mulighet til å lære det dersom de ønsker det;***

136. I forrige evalueringsrapport uttrykte ekspertkomiteen tilfredshet over initiativene for å undervise i nord-, sør- og lulesamisk samt kvensk for ikke-språkbrukere.

137. I den femte periodiske rapporten er det ikke gitt noen spesiell informasjon om dette punktet. Ekspertkomiteen oppfordrer myndighetene til å legge fram opplysninger om resultatene av de tiltakene som er truffet, i neste periodiske rapport.

- h. *å fremme studier og forskning i regions- eller minoritetsspråk ved universiteter eller tilsvarende institusjoner;***

Kvensk

138. I den fjerde evalueringsrapporten oppfordret ekspertkomiteen myndighetene til "å treffe tiltak for å fremme et fast tilbud om kurs i kvensk ved Universitetet i Tromsø".

139. I den femte periodiske rapporten sier norske myndigheter at det ikke er truffet noen spesielle tiltak fra Kunnskapsdepartementets side for å fremme et permanent tilbud i kvensk ved Universitetet i Tromsø. Departementet slår fast at slike spørsmål avgjøres av universitetsstyret.

140. Representantene for de kvensktalende kan fortelle at Universitetet i Tromsø og Høgskolen i Finnmark tilbyr kurs i kvensk. Disse kursene er imidlertid ikke faste, blir gitt med ujevne mellomrom og bare på bachelornivå. Det er videre ingen øremerkede midler og stillinger for kvensk språk, litteratur eller kultur ved Universitetet i Tromsø, og heller ikke ved Høgskolen i Finnmark. Forskningsrådets program for forskning på kvenske/finske/skogfinske forhold ble også avsluttet i 2008 og har ikke blitt videreført.

Ekspertkomiteen oppfordrer norske myndigheter til å treffe tiltak for å fremme et fast tilbud om kurs i kvensk.

Romani/romanes

141. I den fjerde overvåkingsperioden fikk ekspertkomiteen opplyst at flere prosjekter støttet av norske myndigheter var under gjennomføring i samarbeid med språkbrukerne. Ekspertkomiteen bemerket imidlertid at det til tross for disse initiativene fortsatt er en klar mangel på folk som er kvalifisert til å forske på romani. Ekspertkomiteen mottok ingen nye opplysninger om forskning på romani og romanes ved universiteter eller andre institusjoner for høyere utdanning i løpet av forrige overvåkingsperiode. Komiteen oppfordret derfor myndighetene til å gi slike opplysninger i sin femte periodiske rapport.

142. I den femte periodiske rapporten forteller norske myndigheter at Norges forskningsråd i flere år har arbeidet med å sette i gang med forskning på romani og romanes. På grunn av

ulike omstendigheter har dette vært svært vanskelig, men Forskningsrådet kunngjorde en doktorgradsstilling innen romani i 2012.

143. Under besøket på stedet understreket representanter for de romanitalende behovet for forskning på romer og på romani/romanes. De uttrykte ønske om å få en spesialist på rom-/taterspørsmål i Norge.

144. Ekspertkomiteen ønsker den nye utviklingen på dette feltet velkommen og ser fram til å motta informasjon om doktorgradsprosjektet i den neste periodiske rapporten.

Samiske språk

Lulesamisk

145. I den fjerde evalueringsrapporten merket ekspertkomiteen seg det arbeidet som Árransenteret har gjort når det gjelder samiske språkforhold, som medlem av University of the Arctic, som koordinerer arbeidet til Samiske institusjoners nordområdenettverk og Høgskolen i Bodø (Nordland). Komiteen nevnte imidlertid at det er en mangel på forskning på/om lulesamisk generelt.

146. Ekspertkomiteen har ikke mottatt noen ny informasjon om saken.

Sørsamisk

147. I løpet av den fjerde overvåkingsperioden ble ekspertkomiteen informert om at Høgskolen i Hedmark i Hamar tilbød kurs for tospråklige språklærere, og at kursene ble tatt av lærere i sørsamisk fra både Norge og Sverige. Ekspertkomiteen oppfordret "norske myndigheter til å komme med flere opplysninger om dette tilbudet, herunder statistikk om hvor mange og hva slags lærere det er som har fått opplæring".

148. I den femte periodiske rapporten oppgir myndighetene at det finnes en treårig faglærerutdanning (bachelorutdanning) for tospråklige ved Høgskolen i Hedmark. En bachelorgrad gir mulighet til videre fordypning i ulike språk, bl.a. sørsamisk, som et valgfritt kurs.

149. Ekspertkomiteen ser fram til å motta informasjon om hvor mange studenter det er som tar disse sørsamiskkursene.

i. å fremme passende typer tverrnasjonale utvekslinger, på de felter som er omfattet av denne Pakt, for regions- eller minoritetsspråk som brukes på identisk eller lignende måte i to eller flere stater.

150. Ifølge den femte periodiske rapporten har norske myndigheter også arrangert studieturer til Sverige for statsråd og statssekretær med ansvar for nasjonale minoriteter. Dette samarbeidet er nyttig fordi det stort sett er de samme gruppene i disse to landene som er anerkjent som nasjonale minoriteter. Myndighetene legger i rapporten også til at enkelte av de nasjonale minoritetsorganisasjonene har kontakt med lignende organisasjoner i Sverige, og at de har kunnet bruke deler av myndighetenes støtte til dette formålet. De tverrnasjonale språkleirene arrangert i samarbeid med svenske utdannelsesmyndigheter nevnes også.

Kvensk

151. Ifølge representantene for de kvensktalende har myndighetene laget en handlingsplan for kultursamarbeid i Nordområdene, som gir mange muligheter for samarbeid med Sverige, Finland og Russland. Selv om det snakkes språk som er beslektet med kvensk i disse landene, er ikke samarbeid på kvensk nevnt i rapporten.

Samiske språk

152. Som nevnt over har det vært sett på tettere tverrnasjonalt samarbeid med Sverige om de tre største samiske språkene (men særlig om lule- og sørsamisk), og man har arbeidet med et forslag til avtale om samarbeid mellom Sverige og Norge om samiskopplæringen, først og fremst med tanke på fjernundervisning, lærerutdannelse og undervisningsmateriell. Avtalen skulle legges fram for utdanningsdepartementene i Sverige og Norge i september 2011, men ekspertkomiteen har ikke blitt informert om hvorvidt avtalen faktisk er blitt lagt fram. Komiteen oppfordrer myndighetene til å legge fram informasjon om avtalen og om hvordan den blir fulgt opp, i neste periodiske rapport.

153. Det finnes også et generelt program for skoltesamisk kultur med Russland og Sverige, som ifølge informasjon vi har fått, får økonomisk støtte fra EU.

Paragraf 2

Partene forplikter seg til å fjerne, hvis de ikke allerede har gjort det, enhver uberettiget forskjell, utelukkelse, begrensning eller fortrinn i sammenheng med bruken av et regions- eller minoritetsspråk som har til hensikt å motvirke eller sette i fare opprettholdelsen eller utviklingen av et regions- eller minoritetsspråk. Vedtagelsen av spesielle tiltak til fordel for regions- eller minoritetsspråk som tar sikte på å fremme likhet mellom brukerne av disse språkene og resten av befolkningen eller som tar tilbørlige hensyn til deres spesielle forhold anses ikke å være en diskriminerende handling mot brukerne av mer benyttede språk..

154. Dette området nevnes ikke av myndighetene i den femte periodiske rapporten.

155. Under besøket på stedet ble ekspertkomiteen av representanter for brukere av ulike minoritetsspråk informert om at det forekommer at skolene oppfordrer foreldrene til ikke å kreve opplæring i kvensk eller samisk, for eksempel ved å si at barnet da går glipp av opplæring i norsk eller andre grunnleggende fag.

156. Ekspertkomiteen anmoder norske myndigheter om å treffe de nødvendige tiltak for å hindre at slik fraråding finner sted.

Paragraf 3

Partene forplikter seg til å fremme ved passende tiltak gjensidig forståelse mellom alle landets språkgrupper og i sær til å inkludere respekt, forståelse og toleranse i forhold til regions- eller minoritetsspråk blant målene for utdannelse og opplæring innen landene, og til å oppmuntre massemedia til å tilstrebe samme mål.

157. Ifølge representantene for brukerne av minoritetsspråkene vet det norske samfunnet fortsatt svært lite om kvensk, samisk og romspråk og de kulturene som er forbundet med disse språkene. I den femte periodiske rapporten forteller myndighetene at Utdanningsdirektoratet

er i ferd med å utarbeide en brosjyre som skal gi en oversikt over og innsikt i de fem nasjonale minoritetene i Norge. Under besøket på stedet nevnte norske myndigheter at en lærebok om nasjonale minoriteter er under utarbeidelse. Ekspertkomiteen ønsker disse initiativene velkommen og oppfordrer myndighetene til å legge fram opplysninger om utarbeidelsen og spredningen av disse dokumentene i neste periodiske rapport.

158. Ekspertkomiteen oppfordrer myndighetene til å sikre at lærerne har nok materiell og kunnskap om de minoritetsspråkene og de kulturene de representerer, til at de faktisk kan bruke det/den i undervisningen. Komiteen oppfordrer også myndighetene til å støtte prosjekter der minoritetene deler informasjon om sine språk og kulturer, som for eksempel prosjektet for et nytt samisk kulturhus i Oslo til erstatning for det gamle.

Paragraf 4

Når de fastlegger sin politikk med hensyn til regions- eller minoritetsspråk skal partene ta i betraktning de behov og ønsker som er uttrykt av de grupper som bruker slike språk. De oppmuntres til å etablere organer, om nødvendig, i den hensikt å bistå myndighetene med råd i alle saker vedrørende regions- eller minoritetsspråk.

159. I den fjerde evalueringsrapporten oppfordret ekspertkomiteen myndighetene til å kommentere at ekspertkomiteen i løpet av den fjerde overvåkingsperioden hadde mottatt klager fra representanter for de kvensktalende angående utilstrekkelig samarbeid med myndighetene i saker som handler om å fremme og beskytte kvensk språk.

160. I den femte periodiske rapporten oppgir norske myndigheter å ha rådført seg med brukere av minoritetsspråk under utarbeidelsen av utkastet til rapporten, og at de fikk muntlige og skriftlige bidrag som de delvis innlemmet i rapporten. Når det gjelder utdannelse, legger myndighetene til at Fylkesmannen i Finnmark opprettholder en dialog og har avholdt møter med interesseorganisasjonene Norsk-Finsk Forbund og Norske Kveners Forbund. Utfordringer rundt språkopplæringen er blitt diskutert. De to interesseorganisasjonene orienterer jevnlig om det som skjer innenfor deres organisasjoner. Kvensk språkråd har også deltatt på et seminar for lærere som underviser i finsk som andrespråk, for å orientere om utviklingen av det kvenske skriftspråket. Seminaret ble arrangert av Fylkesmannen.

161. Under besøket på stedet nevnte myndighetene at kvenene blir bedt om å delta hver gang tiltak som berører dem, skal treffes av myndighetene. Slik myndighetene ser det, er grunnen til at representantene for de kvensktalende føler seg tilsidesatt, antagelig at de vil at det skal gjøres mer for deres språk. Representantene for kvenene peker imidlertid på at de må vente lenge på svar når de stiller spørsmål til myndighetene.

162. Representanter for Sametinget nevnte også at det ikke finnes noe kompetent organ som man kan klage til vedrørende anvendelsen av sameloven eller vedrørende kvaliteten på undervisningen på samiske språk. Det kunne opprettes et spesifikt organ, for eksempel en ombudsmann, for språkspørsmål.

163. Ekspertkomiteen oppfordrer myndighetene til å videreføre dialogen med minoritetsspråksrepresentantene i saker som gjelder deres språk.

Paragraf 5

Partene forplikter seg til å anvende, mutatis mutandis, prinsippene nedfelt i ovenstående paragrafer 1 til 4 på ikke-territoriale språk. Imidlertid, så vidt angår disse språk skal art og

omfang av de tiltak som skal treffes for å gi denne Pakt gyldighet fastsettes på en fleksibel måte i det det tas hensyn til behovene og ønskene til de grupper som benytter de berørte språk og med respekt for deres tradisjoner og karakteristika.

164. I Norges tilfelle betraktes romanes og romani som ikke-territoriale språk. Ved evaluering av språkenes situasjon med hensyn til artikkel 7 paragraf 1 til 4 tok ekspertkomiteen hensyn til at prinsippene skulle anvendes *mutatis mutandis* (med de nødvendige endringer).

3.2. Evaluering med hensyn til paktens del III

165. Når det gjelder nordsamisk, var de fleste forpliktelsene oppfylt i forvaltningsområdet for samisk språk i de foregående overvåkingsperiodene.

166. Evalueringsrapporten fra 2010 konkluderer på samme måte som den fra 2007 og understreker at det har vært en positiv utvikling med hensyn til styringen av samisk språk og kultur siden sameloven trådte i kraft i 1992. Øremerkede midler til tospråklighet ser ut til å ha vært nødvendig, særlig med tanke på samisk språks svake stilling og kommunenes vanskelige økonomiske situasjon.

167. I den forrige overvåkingsperioden inviterte ekspertkomiteen myndighetene til å gi informasjon om utvidelsen av Ája samisk senter i Kåfjord.

168. I den femte periodiske rapporten oppgir norske myndigheter at Senter for nordlige folk (tidligere Ája samisk senter) spiller en viktig rolle i bevaringen og utviklingen av samisk kultur. Utvidelsen av senteret med lokaler for museum og samisk bibliotek er ferdigstilt og ble åpnet for publikum i 2011. Prosjektet mottok til sammen 22 millioner kroner i perioden 2007–2011. Prosjektrammen inkluderer utgifter til utstillinger og utstyr.

169. I den inneværende overvåkingsperioden har forvaltningsområdet for samisk språk blitt utvidet med Lavangen kommune, som ble innlemmet i området i 2009. Kommunen hadde søkt til de nasjonale myndighetene om å bli innlemmet og hadde allerede innført samiskopplæring i barneskolen. Rundt 20 % av befolkningen i Lavangen har samisk bakgrunn, men mange av dem har mistet språket sitt. Det bor ca. 1000 mennesker i Lavangen.

170. I 2010 vedtok Lavangen en samisk språkplan. Målet med planen, som skal gjelde i perioden 2011–2015, er å styrke samisk språk, kultur og identitet. Det slås fast at samisk også i framtiden skal være et levende språk som skal brukes i alle situasjoner, og at samisk og norsk skal være likeverdige i lokalforvaltningen og innen offentlige tjenester. De tre sentrale rettighetene i sameloven utgjør grunnlaget for språkplanen: Alle har rett til å bruke samisk i sin kontakt med offentlige organer, til å møte samisk i det offentlige rom, og til å få opplæring på og i samisk.

Kommunen har bestemt

- at alle ansatte skal få opplæring i samisk
- at man skal prøve å bedre samiskkunnskapene i befolkningen generelt
- at nye ansatte i den lokale, tospråklige forvaltningen må ha samisk språkkompetanse eller tilegne seg slik kompetanse i løpet av de første to årene de er ansatt
- at det skal etableres møteplasser for eldre, der samisk språk, kultur og levemåte blir ivaretatt

Det er opprettet et samepolitisk utvalg i kommunestyret, og Lavangen språksenter ble åpnet i august 2010.

171. Når det gjelder utdannelsessituasjonen i Lavangen, har kommunen tre barnehager, hvorav én er samisk. To grupper barn prioriteres ved opptaket: de som kan samisk, og de som har foreldre som vil at de skal lære samisk. Alle ansatte i den samiske barnehagen må bruke samisk. Samisk ble innført i grunnskolen i 1992, og den samiske læreplanen er i ferd med å bli implementert. I 2010 fikk 112 elever undervisning i samisk kunsthåndverk (*duodji*) og åtte elever fikk undervisning på samisk.

172. Lavangen språksenter driver språkkurs for kommuneansatte og andre. Det rapporteres at mange av dem som har fullført kursene i Lavangen, har tatt videreutdanning i samisk ved Samisk høgskole i Kautokeino.

173. Språkplanen for Lavangen inneholder en rekke tiltak for å fremme samisk, blant annet

- språkkurs for alle innbyggere som vil ha det
- styrking av samiskkompetansen hos de ansatte i lokalforvaltningen og innen offentlige tjenester
- motivering av foreldre til å velge samisk for barna sine
- å bli møtt med tilbud om tjenester på to språk på offentlige kontorer
- økonomisk støtte til private selskaper som vil reklamere og sette opp skilter på samisk
- tospråklig hjemmeside for kommunen
- tospråklige offentlige skilter

174. Lavangen kommune vil utarbeide en årlig rapport for hvert år i planperioden om oppnådd framgang og eventuelle nye elementer som bør innlemmes i planen. Rapporten vil bli diskutert i kommunestyret og sendt til Sametinget og det berørte departementet.

175. Ekspertkomiteen roser Lavangen kommune for den tilnærmingen de har valgt når det gjelder å beskytte og fremme samisk i sitt lokalsamfunn, og ser fram til å motta informasjon om utviklingen i og resultatet av arbeidet i neste periodiske rapport.

176. Når det gjelder nordsamisk generelt, merker ekspertkomiteen seg igjen at språket, selv om det har funnet sted en positiv utvikling, fortsatt først om fremst blir brukt i kommunenes institusjoner og i mye mindre grad utenfor disse institusjonene, selv i deler av forvaltningsområdet for samisk språk. Ekspertkomiteen har fått opplyst at Tromsø på grunn av flytting er blitt det største "samiske urbane senteret". Det ser derfor ut til å være behov for ytterligere tiltak for å fremme bruken av samisk i Tromsø.

177. I denne avdelingen vil ekspertkomiteen fokusere på problemområder i forbindelse med beskyttelsen og fremmingen av nordsamisk. Komiteen vil derfor ikke vurdere gjennomføringen av bestemmelser som var gjennomført i forrige overvåkingsperiode, med unntak av forpliktelser som ekspertkomiteen har mottatt nye relevante opplysninger om.

Følgende bestemmelser vil ikke bli kommentert:

- Artikkel 8 paragraf 1 a iii, b iv, c iv, d iv, e ii, f ii, g, h, i
- Artikkel 9 paragraf 1d
- Artikkel 9 paragraf 2
- Artikkel 10 paragraf 1 c
- Artikkel 10 paragraf 2 a, b, c, d, e, f, g
- Artikkel 10 paragraf 3 b

- Artikkel 11 paragraf 1 a iii, b i, c ii, e i, f ii, g
- Artikkel 11 paragraf 2
- Artikkel 12 paragraf 2, 3
- Artikkel 13 paragraf 2 e

178. Når det gjelder disse bestemmelsene, viser ekspertkomiteen til konklusjonene i sin fjerde evalueringsrapport, men forbeholder seg retten til å vurdere situasjonen igjen på et senere tidspunkt.

179. Med hensyn til de ovennevnte bestemmelsene gjentok ekspertkomiteen i sin fjerde rapport "at de bør få anvendelse på hele forvaltningsområdet for samisk språk", og inviterte derfor myndighetene til "å rapportere om hvordan disse forpliktelsene oppfylles når det gjelder kystområdet".

180. I den femte periodiske rapporten nevner norske myndigheter at det har vært gjort nye særskilte vurderinger særlig i kystområdene, og at kommunene Lavangen og Kåfjord hører med til kystområdene / det sjøsamiske området. Lavangen kommune ble innlemmet i forvaltningsområdet for samisk språk 1. oktober 2009. Det er etablert et samisk språksenter i Lavangen som finansieres av Sametinget. Tromsø kommune åpnet i 2004 et samisk språksenter i den sjøsamiske bygda Ullsfjord. Språksenteret arrangerer blant annet kurs om sjøsamisk mat og historie.

181. Endelig er de paragrafene og underparagrafene som er sitert i fet kursiv, de forpliktelsene som er valgt av Norge.

Artikkel 8 – Utdannelse

Generelle merknader

182. I den fjerde evalueringsrapporten inviterte ekspertkomiteen "norske myndigheter til å gi spesifikke opplysninger om alle forpliktelser i forbindelse med utdanning som er ratifisert av Norge i alle kommuner som omfattes av forvaltningsområdet for samisk språk, særlig kommunene Tana, Nesseby og Kåfjord, som ekspertkomiteen ikke har hatt anledning til å besøke under besøkene på stedet så langt".

183. I den femte periodiske rapporten oppgir norske myndigheter at det ble gjennomført tilsyn i fire kommuner i 2009. Ifølge myndighetene skyldes avvikene i stor grad mangel på et forsvarlig system for kommunenes plikt til å gi samiske elever opplæring i og/eller på samisk. "Det er også rapportert at manglende tilgang på læremidler er en utfordring for opplæringen i og på samisk." Tilsynene som ble gjennomført i åtte kommuner og én fylkeskommune i 2010, ga lignende resultater, nærmere bestemt avvik i tre kommuner. I tillegg tyder resultatene fra tilsynet våren 2010 på at det kan være tilfeller der elever med rett til opplæring i og på samisk ikke får korrekt timetall i alle fag i henhold til fag- og timefordelingen i Kunnskapsløftet. Det ser ut til å være variasjoner i praksis mellom skolene når det gjelder timetall for samiskopplæringen. En arbeidsgruppe med representanter fra Sametinget, Kunnskapsdepartementet og Utdanningsdirektoratet la vinteren 2011 fram en rapport med tiltak for å møte disse utfordringene. Kunnskapsdepartementet er i gang med å vurdere tiltakene i rapporten.

184. I forrige overvåkingsperiode inviterte ekspertkomiteen norske myndigheter til å avklare om situasjonen for undervisning i samisk som andrespråk hadde forverret seg siden forrige overvåkingsperiode, slik representantene for Sametinget hadde hevdet.

185. I den femte periodiske rapporten sier norske myndigheter at det ifølge Grunnskolens informasjonssystem (GSI) i skoleåret 2010/2011 var 928 elever i grunnskolen som fikk opplæring i nordsamisk som morsmål, og 1145 elever som fikk opplæring i språket som andrespråk. På videregående nivå viser statistikk fra Utdanningsdirektoratet/VIGO at det i skoleåret 2010/2011 var 190 elever som fikk opplæring i nordsamisk som morsmål, og 142 som fikk opplæring i språket som andrespråk. Analysegruppen for samisk statistikk gir hvert år ut publikasjonen "Samiske tall forteller". I den fjerde utgaven (2011) peker analysegruppen på at den tydeligste og viktigste tendensen i statistikken for samisk språk i barnehage og skole for skoleåret 2010/2011 er nedgangen i tallet på elever som velger samisk som andrespråk i grunnskolen. Faget samisk som andrespråk har mistet 38 % av elevene siden 2006. Ifølge myndighetene kan tallene forklares med en generell urbanisering, en generell nedgang i fødselsraten, fag- og timefordelingen, bortfall av fagplanen Samisk språk og kultur (2006) og den tospråklige opplæringsmodellen.

186. I den forrige evalueringsrapporten oppfordret ekspertkomiteen også norske myndigheter til i samarbeid med berørte organer å finne måter å utvikle undervisningsmaterieell på nordsamisk på som var tilpasset Kunnskapsløftet.

187. I den femte periodiske rapporten oppgir norske myndigheter at Sametinget (som har ansvar for samisk undervisningsmaterieell), årlig tildeler midler som blir brukt til utvikling av undervisningsmaterieell for samiske språk. Myndighetene nevner også at det i 2009 ble opprettet en arbeidsgruppe for samisk undervisningsmaterieell med representanter fra Sametinget, Kunnskapsdepartementet og Utdanningsdirektoratet. I juni 2010 la gruppen fram en rapport med forslag til tiltak for en mer effektiv utvikling og produksjon av samisk undervisningsmaterieell. Ekspertkomiteen setter pris på disse positive initiativene og ser fram til å motta mer informasjon om hvordan de har utviklet seg i praksis, i neste periodiske rapport.

Paragraf 1

Med hensyn til utdanning forplikter partene seg, innenfor det område hvor slike språk brukes, i samsvar med situasjonen til hvert av disse språkene og uten fordom mot undervisningen av de(t) offisielle språk i staten, til å:

Universitetsutdanning og høyere utdanning

e ...

ii sørge for muligheter for studium av disse språkene som fag innen universitetsutdannelsen og den høyere utdanning;

188. Ekspertkomiteen anså forpliktelsen for å være oppfylt i forrige overvåkingsperiode. Komiteen merket seg det nye kurset ved Universitetet i Tromsø, der man underviser i nordsamisk som fremmedspråk, overgangen fra undervisning i nordsamisk fra et fag til morsmålsopplæring ved Universitetet i Oslo, og sammenslåingen av Samisk høgskole med Nordisk Samisk Institutt, som ga en institusjon som omfatter både lærerutdanning og forskning på forskjellige samiske fag. Ekspertkomiteen ønsket denne svært positive

utviklingen velkommen og inviterte myndighetene til "å framlegge informasjon om resultatene av denne utviklingen i neste periodiske rapport".

189. I den femte periodiske rapporten peker myndighetene på den positive utviklingen og styrkingen av samiske studietilbud ved Universitetet i Tromsø, der det undervises i elleve samiske emner (innen grammatikk, syntaks, litteratur, kulturstudier, historie osv.). Ifølge myndighetene er det imidlertid for tidlig å si noe om resultatene.

190. Ekspertkomiteen anser forpliktelsen for å være oppfylt, og ser fram til å motta informasjon om resultatene av utviklingen nevnt i den fjerde og femte perioden i neste periodiske rapport.

Paragraf 2

Med hensyn til utdanning og hva angår andre områder enn de hvor regions- og minoritetsspråk tradisjonelt brukes, forplikter partene seg, dersom antall brukere av et regions- eller minoritetsspråk rettferdiggjør det, å tillate, oppmuntre eller sørge for undervisning på eller i regions- eller minoritetsspråket på alle passende nivåer i utdannelsen.

191. Ekspertkomiteen mente i de foregående rapportene at denne forpliktelsen var oppfylt, men i den fjerde overvåkingsperioden mente den at det fordi det flytter mange samisktalende fra Sápmi til Oslo, måtte gis en redegjørelse for situasjonen for samisk opplæring i Oslo.

192. I den femte periodiske rapporten viser myndighetene til en undersøkelse utført av Fornyings-, administrasjons- og kirkedepartementet, Kunnskapsdepartementet og Sametinget våren 2011. Formålet med undersøkelsen var å vurdere språksituasjonen på individnivå i den samiske befolkningen. Resultatene av undersøkelsen er ment å være et grunnlag for språkplanleggingen på alle nivåer i samfunnet, herunder på statlig, regionalt og kommunalt nivå. Resultatene skal brukes til å utforme og iverksette tiltak som fører til bevaring og utvikling av de samiske språkene.

193. Når det gjelder bruken av nordsamisk i barnehager, opplyser norske myndigheter at det gis tilskudd til samiske barnehager slik at samisk kan tilbys som morsmål.

194. Når det gjelder samisk opplæring i Oslo, rapporterer norske myndigheter at 27 elever i grunnskolen og to i videregående skole fikk opplæring i nordsamisk pr. 1. oktober i skoleåret 2010/2011. I 2011/2012 er det totalt 31 elever som får undervisning i nordsamisk. Undervisningen er i regi av Kampen skole i Oslo og kommer i tillegg til den ordinære opplæringen.

195. Under besøket på stedet informerte representanter for de lokale myndighetene ekspertkomiteen om at det i Oslo var 28 barn som gikk i samisk barnehage, 33 elever i grunnskolen fra februar 2012 og 8 i videregående skole. Selv om elevene har rett til opplæring på nordsamisk, har alle valgt å bare få undervisning i nordsamisk (undervisning i språket som fag). Denne undervisningen gis av to lærere på alle nivåer.

196. En av de problematiske sidene ved å ha undervisningen på Kampen skole er avstanden mellom skolene der elevene går, og Kampen skole. Selv om elevene får gratis offentlig transport, kan dette være en av grunnene til at så få velger slik opplæring, og til at så mange faller fra. Et annet problem er at undervisningen, som følge av det relativt lave antallet elever

og problemene med å finne kvalifiserte lærere, gis til mange ulike aldersgrupper samtidig, selv om elevenes språkkompetanse varierer.

197. Ifølge representantene for brukerne av minoritetsspråkene gjøres det ikke nok for å informere publikum om undervisningen i samisk, og prosedyren for innskriving av elever på Kampen skole sies å være komplisert.

198. Ekspertkomiteen er glad for informasjonen om undervisningen i nordsamisk i Oslo. Den oppfordrer myndighetene til å øke sin innsats på dette området, og inviterer dem til å legge fram informasjon om opplæring i samisk i Tromsø i neste periodiske rapport.

199. Ekspertkomiteen anser denne forpliktelsen for å være oppfylt.

Artikkel 9 – Rettsmyndigheter

Paragraf 1

Partene forplikter seg til, med hensyn til de domsdistrikter hvor antall innbyggere som bruker regions- eller minoritetsspråk rettferdiggjør de tiltak som er spesifisert nedenunder, i samsvar med situasjonen til hvert enkelt av disse språkene og på den betingelse at bruken av de muligheter som fremgår av denne paragraf ikke av dommeren anses å hemme en forsvarlig rettspleie:

- a i straffesaker:**
- i å sørge for at domstolene, etter anmodning fra en av partene, skal føre rettsforhandlingene på regions- eller minoritetsspråkene; og/eller**
  - ii å garantere den tiltalte retten til å bruke sitt regions- eller minoritetsspråk; og/eller**
  - iii å sørge for at anmodninger og bevis, det være seg skriftlig eller muntlig, ikke skal anses som ikke godtakbare utelukkende fordi de er formulert på et regions- eller minoritetsspråk; og/eller**
  - iv å fremlegge, etter anmodning, dokumenter i tilknytning til rettsforhandlinger på det relevante regions- eller minoritetsspråk**

om nødvendig ved bruk av tolker og oversettelser uten at dette medfører ekstra omkostninger for de berørte personer;

- b i sivile saker:**
- i å sørge for at domstolene, etter anmodning fra en av partene, skal føre rettsforhandlingene på regions- eller minoritetsspråkene; og/eller**
  - ii å tillate, når en prosederende part personlig må møte for retten, at han eller hun kan bruke sitt regions- eller minoritetsspråk uten derved å pådra seg ekstra omkostninger; og/eller**
  - iii å tillate dokumenter og bevis å bli fremlagt på regions- eller minoritetsspråkene,**

om nødvendig ved bruk av tolker og oversettelser;

200. I tredje overvåkingsperiode anså ekspertkomiteen forpliktelsene for å være oppfylt, som resultat av arbeidet som norske myndigheter og Sametinget har gjort for å bedre

adgangen til å bruke samisk ved domstolene. I den fjerde evalueringsrapporten ble det pekt på noen problemer, og ekspertkomiteen inviterte myndighetene til å rapportere om utviklingen av nordsamisk juridisk terminologi og om opplæringen av advokater og dommere i samisk språk og samisk juridisk terminologi.

201. I den femte periodiske rapporten slår norske myndigheter fast at det i ca. hvert fjerde rettsmøte i Indre Finnmark tingrett brukes nordsamisk (delvis eller fullt ut). Domstoladministrasjonen har dessuten satt i gang med en gjennomgang av arbeidet med å ivareta den samiske befolkningens interesser. Domstoladministrasjonen opprettet våren 2010 en arbeidsgruppe som fikk i oppdrag å utrede ulike problemstillinger knyttet til den samiske dimensjon i rettsvesenet. Arbeidsgruppen understreket i sin rapport at man burde prioritere tiltak for å øke kunnskap om samisk språk, kultur og rettsforhold, samt rekruttering. Arbeidsgruppen foreslo også tiltak knyttet til utvikling av juridiske termer på samisk samt kompetanseheving med hensyn til samisk språk ved domstolene. Norske myndigheter legger til at disse konklusjonene vil danne grunnlaget for Domstoladministrasjonens videre arbeid med å ivareta den samiske dimensjon i rettsvesenet, herunder å vurdere spesifikke tiltak for å styrke denne dimensjonen.

202. Når det gjelder tiltak truffet for å utvikle samisk juridisk terminologi, rapporterer myndighetene at Tana kommune i perioden 2006–2009 drev et prosjekt som het "Samisk lovspråk", som særlig la vekt på å utvikle terminologi for tvisteloven og straffeprosessloven på nordsamisk. Dette prosjektet ble etterfulgt av et nytt, toårig prosjekt kalt "Samiske lovtermer" fra 1. desember 2009 til desember 2011, som ble finansiert av Fornyings-, administrasjons- og kirke departementet, Sametinget og Tana kommune. Samisk språknemnd, Indre Finnmark tingrett og Giellateknologiija ved Universitetet i Tromsø var viktige samarbeidspartnere. Prosjektet utviklet juridiske termer på nordsamisk (for straffeprosessloven, tvisteloven og straffeloven).

203. Når det gjelder opplæring av advokater og dommere i samisk språk og samisk juridisk terminologi, kjenner verken Justisdepartementet eller Domstoladministrasjonen til prosjekter/etterutdanningsprogrammer for dommere/saksbehandlere eller advokater der formålet er å heve kompetansen i samisk språk og samisk terminologi.

204. I den fjerde evalueringsrapporten oppfordret ekspertkomiteen, tatt i betraktning at saker som omhandler innbyggere fra Kåfjord, normalt ikke hører inn under kompetanseområdet til Indre Finnmark tingrett, til å gi mer informasjon om situasjonen for samisktalende fra Kåfjord (avsnitt 167).

205. I den femte periodiske rapporten opplyser norske myndigheter at domstolenes saksbehandlingssystem ikke gir mulighet til registrering av språkbruk i den enkelte sak. Det finnes derfor ikke statistikk over hvor mange saker som gjennomføres med bruk av nordsamisk. Dette gjelder også for saker fra Kåfjord kommune. Norske myndigheter bemerket imidlertid

- at Hålogaland lagmannsrett fra 1. januar 2011 til dags dato har behandlet fem saker med tolking på samisk
- at Nord-Troms jordskifterett siden 1996 har behandlet én sak med tolking på samisk
- at Ofoten og Sør-Troms jordskifterett de siste 30 årene har behandlet to saker med samiske parter, og at det ikke i noen av disse sakene ble reist krav om tolking på samisk

206. Ifølge norske myndigheter ser det ut til at samisktalende foretrekker å snakke norsk framfor samisk og å lytte til norsk uten tolk som mellomledd. Dette ser ut til å være tilfelle selv når det er bestilt tolk. Myndighetene legger til at det ikke ser ut til å være vanskelig å finne tilgjengelige tolker ved behov. Bestilling av tolker kan skje gjennom Nasjonalt tolkeregister eller på annen måte.

207. Ekspertkomiteen anser denne forpliktelsen for å være oppfylt. Den oppfordrer imidlertid myndighetene til å videreføre sin innsats for å fremme bruken av nordsamisk ved domstolene.

Paragraf 3

Partene forplikter seg til å gjøre tilgjengelige på regions- og minoritetsspråkene de viktigste nasjonale lovtekster og de som spesielt vedrører brukerne av disse språkene, med mindre de er fremlagt på annen måte.

208. Ekspertkomiteen anså forpliktelsen for å være oppfylt i de foregående overvåkingsperiodene.

209. I den femte periodiske rapporten sier norske myndigheter at man siden forrige periodiske rapport har oversatt havressursloven, plan- og bygningsloven og mineralloven og forskrift til mineralloven og lagt oversettelsene ut på regjeringens nettsider (www.regjeringen.no and www.lagat.no). Vesentlige deler av regelverket knyttet til skatteloven, merverdiavgiftsloven, ligningsloven og skattebetalingsloven er gjengitt på samisk i rettleddninger og i selvangivelsen. Selve lovtekstene er imidlertid ikke oversatt.

210. Ekspertkomiteen ønsker denne positive utviklingen velkommen og anser forpliktelsen for fortsatt å være oppfylt.

Artikkel 10 - Forvaltningsmyndigheter og offentlige tjenester

Paragraf 1

Innenfor statens forvaltningsområder hvor antallet innbyggere som benytter regions- eller minoritetsspråkene rettferdiggjør de tiltak som er spesifisert nedenunder og i samsvar med situasjonen for hvert enkelt språk, forplikter partene seg, så langt dette er rimelig mulig, til å:

- a   iii   sikre at brukerne av regions- eller minoritetsspråk kan fremlegge muntlige eller skriftlige henvendelser og motta svar på disse språkene;***

211. Ekspertkomiteen anså forpliktelsen for å være oppfylt i den forrige overvåkingsperioden.

212. I den femte periodiske rapporten legger norske myndigheter fram oppdatert informasjon om bruken av nordsamisk hos forvaltningsmyndigheter og innen offentlige tjenester:

- Det er ansatt samisktalende medarbeidere ved alle de fem NAV-kontorene i Finnmark som ligger i kommuner som er i forvaltningsområdet for samisk språk. Fire av disse kontorene har medarbeidere som også behersker språket skriftlig. Kundesentret i Kautokeino fungerer dessuten som en samiskspråklig førstelinjetjeneste for innbyggerne i de fem kommunene i forvaltningsområdet for samisk språk (Karasjok, Kautokeino, Tana, Nesseby og Porsanger).

Myndighetene legger til at mens det ikke er vanskelig å få muntlige svar og muntlig informasjon på nordsamisk, er det vanskeligere å få skriftlige svar på språket.

- Når det gjelder henvendelser til Skatteopplysningen, kan man be om å få bruke nordsamisk. Brev mottatt på nordsamisk blir besvart på nordsamisk.

213. Når det gjelder forpliktelsene a) og b), mente ekspertkomiteen i forrige evalueringsrapport at de var oppfylt. Komiteen roste myndighetene for de planlagte tiltakene for å øke antallet samisktalende ansatte i fengslene og oppfordret dem til å videreføre innsatsen sin. Ekspertkomiteen så også fram til å motta informasjon om resultatene av kurset i nordsamisk og om samisk kultur for de ansatte ved Vest-Finnmark politidistrikt.

214. I den femte periodiske rapporten presiserer norske myndigheter at studiet for politiansatte var tiltenkt operasjonsledere og polititjenestemenn/-kvinner med etnisk norsk bakgrunn i politidistrikter / på tjenestesteder der samiske språk er sidestilt med norsk. Politidistriktet ser viktigheten av kurs på området, men Samisk høgskole har stanset programmet.

215. Under besøket på stedet nevnte representanter for norske myndigheter at Politidirektoratet ville prøve å bygge opp igjen programmet.

216. Ekspertkomiteen ble videre informert om at det er gjennomført en ny undersøkelse om offentlige myndigheters bruk av nordsamisk, og at resultatene vil bli offentliggjort i mai 2012. Komiteen ser fram til å motta resultatene av denne nye undersøkelsen i neste periodiske rapport.

217. Ekspertkomiteen oppfordrer norske myndigheter til å videreføre sin innsats på dette området og anser forpliktelsen for fortsatt å være oppfylt.

b gjøre tilgjengelig for befolkningen alminnelig brukte administrative tekster og skjemaer på regions- eller minoritetsspråkene eller i to-språklige versjoner;

218. I sin forrige rapport konstaterte ekspertkomiteen at det var blitt oversatt nye dokumenter, og mente at forpliktelsen var oppfylt.

219. I den femte periodiske rapporten legger norske myndigheter fram oppdatert informasjon om tiltakene truffet av NAV for å utvikle termer på samisk og å oversette dokumenter. NAV er i ferd med å oversette sine hovedbrosjyrer, i tillegg til forskjellig annet materiale, til nordsamisk. Den nordsamiske delen av NAVs nettsted er også i utvikling. Norske myndigheter nevner videre oversettelser utført av Miljøverndepartementet, for barnehagesektoren, innen skattefeltet og av departementenes nettsider (på konkurranseområdet og i helsesektoren, samt innen fiskeri, næring, kultur og samferdsel).

220. Ekspertkomiteen ønsker denne positive utviklingen velkommen og anser forpliktelsen for fortsatt å være oppfylt.

Paragraf 4

Med det for øye å iverksette de forordninger i paragrafene 1, 2 og 3 som de har godtatt, forplikter partene seg til å treffe ett eller flere av følgende tiltak:

a. oversettelse eller tolking etter behov;

221. Ekspertkomiteen mente i sin forrige evalueringsrapport at forpliktelsen fortsatt formelt var oppfylt, og inviterte myndighetene til å rapportere om de gjennomførte tiltakene og resultatene av den nye strategien som er vedtatt for å tiltrekke studenter til opplæringsprogrammer for profesjonelle tolker.

222. I den femte periodiske rapporten sier norske myndigheter at Kunnskapsdepartementet i 2010 bevilget 200 000 kroner til hvert av de samiske rekrutteringstiltakene ved Universitetet i Nordland, Universitetet i Tromsø, Samisk høgskole og Høgskolen i Nord-Trøndelag. I tillegg ble det bevilget 1 million kroner til samarbeidstiltak for utvikling av samisk tolkeutdanning. Samisk høgskole, Universitetet i Nordland, Høgskolen i Nord-Trøndelag og Høgskolen i Oslo har dessuten på vegne av Kunnskapsdepartementet utviklet en modell for tolkeutdanning på samiske språk. Høgskolen i Oslo tilbød norsk-nordsamisk tolkeutdanning i 2011. Det ble tatt opp fire studenter til denne utdannelsen.

223. Ekspertkomiteen ønsker den positive utviklingen velkommen og mener at den vil føre til at forpliktelsen vil bli oppfylt i framtiden.

224. Ekspertkomiteen anser denne forpliktelsen for å være delvis oppfylt for tiden.

Paragraf 5

Partene forplikter seg til å tillate bruken eller innføringen av etternavn på regions- eller minoritetsspråkene, etter anmodning fra de berørte.

225. I sin forrige evalueringsrapport anså ekspertkomiteen denne forpliktelsen for ikke å være oppfylt, og anmodet norske myndigheter innstendig om å sørge for at de nasjonale befolkningsregistrene og andre offentlige institusjoner godtar samiske navn i deres opprinnelige form.

226. I den femte periodiske rapporten sier norske myndigheter at regjeringen gjennom en referanse katalog for IT-standarder i offentlig sektor har pålagt datasystemer og registre i statlig sektor å ha støtte for samiske tegn. Myndighetene sier imidlertid at overgangen kan medføre ressurskrevende systemendringer og derfor ta noe tid.

227. Under besøket på stedet fikk ekspertkomiteen opplyst at kommunene hadde fått en to års frist for å gjennomføre de nye reglene om samiske tegn. Fra 2011 må kommunene legge til de nye tegnene når de oppdaterer systemene sine, men de trenger ikke å implementere regelverket fullt ut før i januar 2013. Norske myndigheter nevnte også at det også er egne medarbeidere som jobber med dette spørsmålet i Fornyings-, administrasjons- og kirke departementet.

228. Ekspertkomiteen ønsker den positive utviklingen i dette henseendet velkommen og ser fram til å motta informasjon om resultatene av implementeringen av de nye reglene i neste periodiske rapport. En implementering av reglene kan medføre at forpliktelsen blir oppfylt.

229. På grunnlag av den informasjonen den har mottatt, må komiteen konkludere med at forpliktelsen inntil videre ikke er oppfylt.

Ekspertkomiteen oppfordrer norske myndigheter til å påse at befolkningsregistrene og andre offentlige institusjoner godtar samiske navn i deres opprinnelige form.

Artikkel 11 - Media og 12 - Kulturaktiviteter og kulturanlegg

230. Alle forpliktelser i henhold til artikkel 11 og 12 er fortsatt oppfylt. I den femte periodiske rapporten legger norske myndigheter fram oppdatert informasjon om medier på samisk (offentlig og privat kringkasting, presse, audiovisuelle produksjoner og kurs for journalister) og om kulturaktiviteter (regjeringens program Kulturløftet II, Samisk arkiv, Samisk bibliografi og den internasjonale urfolksfestivalen Riddu Riđđu Festivála).

231. Når det gjelder medier, bemerket ekspertkomiteen i forrige overvåkingsperiode at det burde gjøres mer for kringkasting på nordsamisk i Kåfjord kommune. Komiteen inviterte derfor myndighetene til å legge fram mer informasjon i dette henseendet.

232. Under besøket på stedet ble det nevnt at kringkasting ikke skulle by på noen spesielle problemer i Kåfjord kommune. Representanter for norske myndigheter medga imidlertid at det i enkelte daler er ufullstendig kringkastingsdekning. Overgangen til digital kringkasting, som skal finne sted i 2015, vil kunne hjelpe i dette henseendet.

233. Ekspertkomiteen anser alle forpliktelsene i henhold til artikkel 11 og 12 fortsatt for å være oppfylt.

Artikkel 13 – Det økonomiske og sosiale liv

Paragraf 2

Med hensyn til økonomiske og sosiale aktiviteter forplikter partene seg, så vidt de offentlige myndigheter er kompetente, innen det område hvor regions- eller minoritetsspråkene benyttes, og så langt som det er rimelig mulig, til å:

...

c sikre at sosiale omsorgsinstitusjoner så som sykehus, gamlehjem og hospitser gir mulighet til å motta og behandle på deres eget språk personer som benytter et regions- eller minoritetsspråk og som trenger pleie på grunn av dårlig helse, høy alder eller av andre grunner;

234. Ekspertkomiteen mente i den forrige evalueringsrapporten at denne forpliktelsen fortsatt bare var delvis oppfylt, og anmodet myndighetene innstendig om å sikre at sosiale omsorgsinstitusjoner i praksis tilbyr pasientene mulighet til å kommunisere med helsepersonellet på samisk. Ministerkomiteen anbefalte videre å "[s]ikre at institusjoner innen sosial- og helseomsorgen innenfor forvaltningsområdet for samisk språk tilbyr tjenester på nordsamisk". I den forrige evalueringsrapporten mente ekspertkomiteen at det kunne treffes tiltak, særlig innføring av flere undervisningstimer i samisk i utdannelsen og opplæring i tjenesten av helsepersonell i forvaltningsområdet for samisk språk.

235. I den fjerde evalueringsrapporten anmodet ekspertkomiteen myndighetene om å "legge sterkere press på og gjøre midler tilgjengelige for de regionale helsemyndighetene og kommunene for å øke kunnskapen om samisk kultur blant alle leverandører av helsetjenester" og om å anvende den eksisterende lovgivningen.

236. I den femte periodiske rapporten slår norske myndigheter fast at problemene som ble identifisert i de foregående periodene angående bruken av nordsamisk i helsesektoren, er i ferd med å bli løst. Det er blitt truffet ulike tiltak på dette området: Helsedirektoratet er i ferd med å omforme undervisningssykehjemmet i Karasjok til et nasjonalt undervisningssykehjem for den samiske befolkningen; Samisk høgskole avviklet en kurspakke for helsepersonell høsten 2010, der vekten lå på opplæring i samisk språk og kultur. Helse Finnmark har også bestemt at alle ansatte må fullføre et kurs i samisk språk og kultur; Samisk nasjonalt kompetansesenter – psykisk helsevern (SANKS) er i gang med å utvikle en psykisk helseverntjeneste for den samiske befolkningen i Norge. SANKS har også, i tillegg til hovedkontorene i Finnmark, opprettet regionkontorer i Tysfjord, Snåsa og Oslo. Regionkontorene er basis for omreisende virksomhet og tilstedeværelse mange flere steder der det bor samer, enn hovedkontoret har mulighet for. Myndighetene nevner også at det pågår "en særskilt samisk satsing [...] under Helsedirektoratets demensprogram".

237. Under besøket på stedet ble ekspertkomiteen av myndighetene informert om at Helsedirektoratet har satt i gang et treårig program for å heve kvaliteten på eldreomsorgen, og at åtte av ni samiske kommuner deltar i programmet. Videre fortalte myndighetene at et sykehus i Finnmark har innført et obligatorisk todagers samiskkurs for helsepersonell, og at det gjennomføres et prosjekt der man prøver å øke kvaliteten på helsetjenestene ved å ta i bruk ny teknologi som videokonferanser. Ekspertkomiteen forstår det imidlertid slik at mange kommuner der samisk brukes, er små og perifere, og at det derfor er vanskelig å rekruttere og holde på ansatte. Dette har i seg selv en innvirkning på helsetjenestene og har indirekte konsekvenser for de samisktalende.

238. Ekspertkomiteen ønsker de positive tiltakene som er truffet, velkommen. Komiteen ber myndighetene om å rapportere om resultatet av disse tiltakene i neste periodiske rapport. Ekspertkomiteen oppfordrer også myndighetene til å undersøke muligheten for å etablere økonomiske incentiver som vil sikre tilstedeværelse av kvalifisert helsepersonell i små kommuner.

239. Ekspertkomiteen anser denne forpliktelsen for fortsatt å være delvis oppfylt.

Artikkel 14 - Grenseoverskridende kontakter

240. Begge forpliktelsene i henhold til artikkel 14 er fortsatt oppfylt. I den femte periodiske rapporten gir norske myndigheter oppdatert informasjon om etableringen av et kultursenter for nordlige urfolk i Moskva og om et tverrnasjonalt samarbeidsprosjekt om samisk språk og kultur i skole og barnehage i Tanadalen.

Kapittel 4 – Funn og forslag til anbefalinger

4.1. Ekspertkomiteens funn i femte overvåkingsperiode

Generelle forhold

A. Ekspertkomiteen roser norske myndigheter for det fremragende samarbeidet og særlig for den høye kvaliteten på den periodiske rapporten. Komiteen takker også for godt forberedte og organiserte møter under besøket på stedet og for tilleggsinformasjonen som ble gitt etter besøket på stedet. Norges samarbeidsvilje har gjort det mulig for ekspertkomiteen å få presise og relevante opplysninger om den politiske og rettslige utviklingen med hensyn til å fremme og beskytte regions- eller minoritetsspråk i Norge. Ekspertkomiteen roser spesielt norske myndigheter for deres vedvarende arbeid for ytterligere å bedre gjennomføringen av paktens del III i Norge.

B. Sameloven definerer forvaltningsområdet for samisk språk som et område der konsentrasjonen av samisktalende berettiger særlige tiltak. Dette området omfatter i utgangspunktet kommunene Karasjok, Kautokeino, Nesseby, Porsanger, Tana og Kåfjord, der man snakker nordsamisk. Ekspertkomiteen har i sine foregående rapporter regnet forvaltningsområdet for samisk språk som det området der del III får anvendelse, og følgelig behandlet nordsamisk som et del III-språk. Siden henholdsvis 2006 og 2007 har den lulesamisktalende kommunen Tysfjord og den sørsamisktalende kommunen Snåsa vært en del av forvaltningsområdet for samisk språk. I tillegg ble den nordsamisktalende kommunen Lavangen innlemmet i 2009. Det er behov for å avklare om innlemmelsen av Tysfjord og Snåsa i forvaltningsområdet for samisk språk også betyr at paktens del III får anvendelse på lulesamisk og sørsamisk i disse områdene.

C. Norge samler ikke inn offisiell statistikk over brukere av regions- eller minoritetsspråk. Tallene som ekspertkomiteen har tilgang til, er bare grove anslag, og nyere undersøkelser viser at det faktiske antallet språkbrukere kan være høyere. Mangelen på pålitelige statistiske data begrenser norske myndigheters muligheter til å planlegge og treffe egnede tiltak for å beskytte og fremme Norges regions- eller minoritetsspråk, og gjør det vanskeligere å få til en effektiv og målrettet overvåking. Denne mangelen gjør også regions- eller minoritetsspråkene mindre synlige i Norge. Det bør, i samarbeid med dem som snakker språkene, utvikles metoder som tar hensyn til privatlivet og den personlige integritet samtidig som de gir mer pålitelige opplysninger om antall brukere av regions- eller minoritetsspråk.

Oversikt over situasjonen for regions- eller minoritetsspråk

Del III-språk

D. Når det gjelder nordsamisk, er de fleste forpliktelsene oppfylt. Norske myndigheter og Sametinget viderefører sin innsats for å opprettholde denne utviklingen. Med hensyn til rettsforhandlinger og lokal og regional forvaltning, er det fortsatt nødvendig med innsats for å lære opp eller rekruttere personell som behersker relevant juridisk og administrativ terminologi på nordsamisk. Det er også behov for ytterligere tiltak for å tiltrekke studenter til opplæringsprogrammer for profesjonelle tolker.

E. Ekspertkomiteen har blitt informert om visse initiativer angående bruk av samiske navn i deres opprinnelige form av de nasjonale befolkningsregistrene og andre offentlige

institusjoner. Det er imidlertid for tiden fortsatt ikke mulig å bruke alle samiske navn i deres opprinnelige form i alle offentlige registre. Ekspertkomiteen er oppmerksom på det pågående arbeidet med å bedre situasjonen, og at problemet antagelig vil bli løst i løpet av kommende overvåkingsperiode.

F. I helsesektoren og innen sosiale tjenester i forvaltningsområdet for samisk språk er det generelt vanskelig å rekruttere nødvendig personell. Det er dessuten fortsatt ikke nok ansatte som mestrer nordsamisk godt nok til å tilfredsstille behovet, selv om antallet er økende.

G. Innlemmelsen av Lavangen kommune i forvaltningsområdet for samisk språk vil utvide grunnlaget for bruk av nordsamisk. Kommunestyret i Lavangen har vedtatt en ambisiøs handlingsplan for beskyttelse og fremming av nordsamisk innenfor kommunen, og de lokale myndighetene har etablert et samarbeid med Sametinget og regjeringen i forbindelse med gjennomføringen av planen.

Del II-språk

H. Kvensk språk befinner seg fortsatt i en prekær situasjon, og det er derfor behov for målrettet innsats for å beskytte og fremme det. Det er behov for å innføre en omfattende, strukturert politikk for kvensk, kombinert med en handlingsplan, i samarbeid med dem som snakker språket. Det er nødvendig med omgående innsats for å bedre undervisningen på/i kvensk, og man trenger økte tilskudd for å produsere undervisningsmaterieell og styrke lærerutdannelsestilbudet på kvensk. Det trengs også tiltak for å øke forekomsten av kvensk i mediene.

I. Når det gjelder lule- og sørsamisk, har myndighetene videreført sin innsats for å beskytte og fremme begge språk. Språkene er imidlertid i en vanskelig stilling, og det trengs mer innsats, særlig på utdannelsesområdet. Forekomsten av språkene i kringkastingen bør også økes.

J. Romani og romanes er beskyttet som ikke-territoriale språk i henhold til pakten. Begge er fremdeles i høy grad fraværende fra offentlig liv og utdanning. Disse språkene mangler fortsatt synlighet og prestisje, og det er hele tiden behov for å utvikle positive holdninger til romani og romanes og å få bort fordommer mot språkene.

4.2. Forslag til anbefalinger på grunnlag av resultatene fra femte overvåkingsperiode

Ekspertkomiteen anerkjenner det arbeidet norske myndigheter har gjort for å beskytte regions- og minoritetsspråk som brukes i landet, men har i sin evaluering valgt å konsentrere seg om noen av de viktigste manglene ved gjennomføringen av pakten. Anbefalingene som ekspertkomiteen har framlagt for Ministerkomiteen, bør imidlertid ikke tolkes slik at de svekker relevansen av andre, mer detaljerte observasjoner som finnes i rapporten, som fortsatt er gyldige i kraft av seg selv. Anbefalingene ekspertkomiteen foreslår, er utarbeidet deretter.

Ekspertkomiteen opprettet ved Europeisk pakt om regions- eller minoritetsspråk foreslår i samsvar med paktens artikkel 16 paragraf 4 og på grunnlag av informasjonen i denne rapporten, at Ministerkomiteen kommer med følgende anbefalinger overfor Norge.

Ministerkomiteen anbefaler

i samsvar med artikkel 16 i Europeisk pakt om regions- eller minoritetsspråk

under henvisning til ratifikasjonsdokumentet framlagt av Norge 10. november 1993

etter å ha vurdert ekspertkomiteens evaluering av Norges anvendelse av pakten

tatt i betraktning at denne evalueringen er basert på opplysninger framlagt av Norge i femte periodiske rapport, tilleggsopplysninger framlagt av norske myndigheter, opplysninger framlagt av organer og foreninger som er lovlig etablert i Norge, og opplysninger innhentet av ekspertkomiteen under sitt besøk på stedet

[etter å ha vurdert kommentarene fra norske myndigheter til innholdet i ekspertkomiteens rapport]

at norske myndigheter tar hensyn til alle merknadene og anbefalingene fra ekspertkomiteen, og særlig

1. sikrer at institusjoner innen sosial- og helseomsorgen innenfor forvaltningsområdet for samisk språk tilbyr tjenester på nordsamisk, særlig til eldre
2. innfører en omfattende, strukturert politikk for kvensk, kombinert med en handlingsplan, i samarbeid med dem som snakker språket
3. avklarer statusen for lule- og sørsamisk med hensyn til paktens del II og III
4. viderefører innsatsen for å sørge for undervisning på/i lulesamisk og sørsamisk, herunder arbeidet med å utvikle undervisningsmateriell og lærerutdanning
5. øker innsatsen med henblikk på å utvikle positive holdninger til romani og romaner

Vedlegg I: Ratifikasjonsdokument

Norge:

Deklarasjoner i ratifikasjonsdokumentet deponert 10. november 1993 – original på engelsk

Vi forplikter oss til å gjennomføre bestemmelsene i paktens del I, II, IV og V, og i tillegg, i samsvar med artikkel 2 paragraf 2, bestemmelsene i følgende artikler, paragrafer og underparagrafer i paktens del III:

I artikkel 8:

Paragraf 1, underparagraf a (iii), b (iv), c (iv), d (iv), e (ii), f (ii), g, h, i
Paragraf 2

I artikkel 9:

Paragraf 1, underparagraf a (i-iv), b (i-iii), d
Paragraf 2, underparagraf a
Paragraf 3

I artikkel 10:

Paragraf 1, underparagraf a (iii), b, c
Paragraf 2, underparagraf a, b, c, d, e, f, g
Paragraf 3, underparagraf b
Paragraf 4, underparagraf a
Paragraf 5

I artikkel 11:

Paragraf 1, underparagraf a (iii), b (i), c (ii), e (i), f (ii), g
Paragraf 2

I artikkel 12:

Paragraf 1, underparagraf a, d, e, f, g, h
Paragraf 2
Paragraf 3

I artikkel 13:

Paragraf 2, underparagraf c, e

I artikkel 14:

Underparagraf b

Ovennevnte paragrafer og underparagrafer får anvendelse på samisk i samsvar med artikkel 3 paragraf 1.

Periode som omfattes: 01.03.1998 –

Erklæringen ovenfor berører artikkel 10, 11, 12, 13, 14, 2, 3, 8, 9

Vedlegg II: Kommentarer fra norske myndigheter

Den norske regjering setter pris på invitasjonen til å kommentere ekspertkomiteens utkast til rapport om implementeringen av Den europeiske pakten om regions- og minoritetsspråk. Regjeringen er glad for herved å kunne komme med noen kommentarer:

Paragraf 9

Resultatene av undersøkelsen om situasjonen for samisk språk ble offentliggjort i juni 2012. Materialet samlet inn i undersøkelsen ga ikke forskerne nok informasjon til at de kunne fastslå hvor mange det var som behersket de samiske språkene.

Paragraf 32

Vi anbefaler at følgende setning blir endret som angitt i kursiv:
Under besøket på stedet nevnte romanifolkets/taternes representanter et prosjekt der målet er [...].

Paragraf 82

Ekspertkomiteen viser til informasjon gitt av representanter for Sametinget vedrørende en nylig doktorgradsstudie om etnisk diskriminering på feltet fysisk og psykisk helsevern i de samiske områdene i Norge. Slik regjeringen ser det, ser det ut til å være en liten misforståelse når det gjelder studiens konklusjoner om levering av helsetjenester på samisk utenfor forvaltningsområdet for samisk språk. Vi videresender lenken til ekspertkomiteen (se side 69 for hovedfunn):

http://uit.no/Content/235598/skriftserie%20115_munin.pdf

Ekspertkomiteens rapport vil bli lagt ut på våre nettsider.
Vi vil benytte anledningen til å takke ekspertkomiteen for dens grundige arbeid og uttrykke vår støtte til komiteens arbeid.